

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI

Ljubljana, september 2009

MARUŠA VIDIC

IZJAVA

Študentka Maruša Vidic izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom asistentke dr. Jane Žnidaršič, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI	2
1.1 FINANCIRANJE IZOBRAŽEVALNIH USTANOV	3
1.2 FINANČNA POMOČ ŠTUDENTOM	4
1.2.1 <i>Študentska posojila</i>	4
1.2.2 <i>Štipendije</i>	5
1.3 JAVNO FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA.....	6
1.3.1 <i>Zadostnost sredstev za stabilen razvoj</i>	7
1.3.2 <i>Učinkovitost izobraževanja</i>	10
1.3.3 <i>Pravičnost financiranja izobraževanja</i>	11
1.3.4 <i>Financiranje zasebnega šolstva</i>	11
1.4 ZASEBNO FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA	12
1.5 NAČINI FINANCIRANJA IZOBRAŽEVANJA	14
1.5.1 <i>Integralno financiranje izobraževanja</i>	14
1.5.2 <i>Odložene šolnine</i>	15
1.5.3 <i>Vavčerji</i>	16
2 MEDNARODNA PRIMERJAVA FINANCIRANJA IZOBRAŽEVANJA	17
2.1 GLAVNE OBLIKE FINANČNE POMOČI ZA ŠTUDENTE	18
2.1.1 <i>Državna finančna pomoč študentom v obliki štipendij in študentskih posojil</i>	19
2.1.2 <i>Finančna pomoč študentom s strani izobraževalnih ustanov in staršev</i>	20
2.1.3 <i>Državna finančna pomoč študentovim staršem</i>	20
2.2 ŠOLNINE	21
3 MOŽNOSTI FINANCIRANJA IZOBRAŽEVANJA: POGLED NAPREJ	22
SKLEP	23
LITERATURA IN VIRI	25
PRILOGE	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število študentov in dijakov štipendistov in povprečna štipendija po vrstah štipendije leta 2007 v Sloveniji	5
Tabela 2: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%) po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji.....	7
Tabela 3: Delež vseh izdatkov (javnih in zasebnih) za izobraževalne ustanove v BDP (%), po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji.....	9

KAZALO SLIK

Slika 1: Struktura celotnih izdatkov za formalno izobraževanje, po ravneh izobraževanja leta 2005 v Sloveniji	8
Slika 2: Prejemniki državne finančne pomoči študentom za redni študij na prvi stopnji terciarnega izobraževanja – javne in od države odvisne zasebne ustanove v evropskih državah za leto 2005/2006.	21

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Javni izdatki za formalno izobraževanje po ravneh izobraževanja in namenu porabe (v 1000 EUR) v obdobju 2001-2005 v Sloveniji	2
Priloga 2: Grafični prikaz deleža javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%), po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji.....	4
Priloga 3: Grafični prikaz deleža vseh izdatkov (javnih in zasebnih) za izobraževalne ustanove v BDP (%) po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji.....	4
Priloga 4: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%), indeksi glede na leto 1995, verižni indeksi ter stopnje rasti, za vse ravni izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji	5
Priloga 5: Grafični prikaz deleža vseh izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP (%), za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005.....	5
Priloga 6: Grafični prikaz deleža javnih in zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP (%), za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005	6
Priloga 7: Grafični prikaz deleža javnih izdatkov za izobraževanje v celotnih javnih izdatkih, za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005.....	6
Priloga 8: Grafični prikaz deleža celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje, ki jih država namenja za transferje gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam in struktura teh izdatkov glede na namen v izbranih državah v letu 2005 (v odstotkih).....	7
Priloga 9: Štipendije	7

Uvod

Za financiranje izobraževanja je pomembno, da ta dejavnost prinaša ekonomske in neekonomske koristi tako posamezniku kot celotni družbi (Bevc, 1999, str. 143). Ravno te prejete koristi pa potem privedejo do polemik, ali naj bo izobraževanje financirano iz javnih ali iz zasebnih sredstev.

Ker je študij danes drag in si ga marsikdo le stežka privošči, morajo obstajati določene oblike pomoči šolajočim se in prav tako njihovim staršem. Glede na to mora biti financiranje izobraževanja pravično, da imajo vsi zagotovljen enak dostop do izobraževanja, ne glede na njihov položaj v družbi, vendar to še vedno ni povsod zagotovljeno.

Predmet diplomskega dela je financiranje izobraževanja v Sloveniji. Največji poudarek je na visokošolskem izobraževanju, ponekod pa so predstavljene vse ravni izobraževanja.

Cilji diplomskega dela so predstaviti delovanje javnega in zasebnega financiranja izobraževanja v Sloveniji; opredeliti načine financiranja ter mednarodno primerjati različne deleže izdatkov za izobraževanje in oblik finančne pomoči; na koncu pa podati možne spremembe financiranja izobraževanja v Sloveniji.

Namen diplomskega dela je prikazati različna mnenja strokovnjakov, argumente zagovornikov in nasprotujoče mislečih ljudi pri javnem in zasebnem financiranju izobraževanja ter pri načinih financiranja. Poleg tega pa podati najboljšo možnost financiranja izobraževanja, tudi za vnaprej.

V prvem poglavju je podrobno razdeljeno financiranje izobraževanja v Sloveniji. Najprej sta predstavljeni dve glavni komponenti, financiranje izobraževalnih ustanov in pomoč študentom, kamor med drugimi spadajo študentska posojila in štipendije; v nadaljevanju sledi javno in na drugi strani zasebno financiranje izobraževanja s problematičnimi šolninami ter razlogi za en in za drug način financiranja. Glavni kriteriji javnih sredstev financiranja so zadostnost sredstev za stabilen razvoj, kjer so podani podatki za obdobje desetih let (1995-2005), učinkovitost in pravičnost. V zadnjem delu prvega poglavja pa sledijo še trije možni načini financiranja šolstva, in sicer že uvedeno integralno financiranje, predlog odloženih šolnin ter vavčerjev.

Pri mednarodni primerjavi financiranja izobraževanja v drugem poglavju se bodo primerjali deleži izdatkov za izobraževalne ustanove v 14 državah (13 evropskih in ZDA). Slovenija je primerjana z OECD povprečjem, ki je izračunano kot povprečje vrednosti podatkov vseh OECD držav, za katere so ti podatki razpoložljivi ali ocenjeni. Temu sledijo primerjane glavne oblike finančne pomoči za študente, in sicer štipendije in študentska posojila, finančna

pomoč študentom s strani izobraževalnih ustanov in staršev ter državna finančna pomoč staršem. Na koncu pa še prisotnost šolnin.

V tretjem poglavju diplomskega dela pa so podane možnosti financiranja izobraževanja za naprej, saj bi bilo zdajšnje financiranje izobraževanja v Sloveniji potrebno spremeniti do te mere, da bi bilo bolj učinkovito in pravično.

1 Financiranje izobraževanja v Sloveniji

Izobrazba je kvazijavna dobrina, to pomeni zasebna in družbena, saj prinaša koristi tako posamezniku kot širši okolici. Ravno zaradi tega obstajajo številni vzroki za javno in za zasebno financiranje izobraževanja. Javno financiranje izobraževanja zajema financiranje iz davkov in prispevkov, zasebno pa je opredeljeno širše ali ožje. V širšem smislu zajema vse nedržavne vire financiranja, kot so šolnine, darila, dohodek od prodaje storitev, sredstva ustanovitelja itd., v ožjem pa le prispevek šolajočega se oziroma njegovih staršev k pokrivanju stroškov izobraževanja (Bevc, 1999, str. 148-149).

Na področju izobraževanja bo vedno obstajala določena kombinacija javnega in zasebnega financiranja, razmerje med njima pa je odvisno od razmer v posamezni državi. Ker ni ene same optimalne kombinacije, je Psacharopoulos podal neko ravnotežno razmerje med javnim in zasebnim sektorjem v financiranju izobraževanja. Osnovne šole naj bi bile financirane predvsem iz javnih sredstev, srednje šole iz kombinacije javnih in zasebnih sredstev, visoko šolstvo pa v večji meri iz zasebnih. Tehnično oziroma poklicno izobraževanje naj bi se financiralo iz zasebnih sredstev in iz strani delodajalcev, v splošnem izobraževanju pa bi morala biti vir financiranja predvsem javna sredstva. Po območjih pa v kmečkem prevladuje javno, v mestnem pa zasebno financiranje (Bevc, 1999, str. 152).

V sistemu financiranja izobraževanja so glavni udeleženci šolajoči se, starši, davkoplačevalci, gospodarstvo ter drugi akterji (Bevc, 1999, str. 149). Če obstajajo šolnine, potem je prispevek šolajočih se oziroma staršev del stroškov poučevanja oziroma je neka vpisnina. Davkoplačevalci oziroma »država« v naših razmerah v Sloveniji, kjer za začetno (visoko) izobraževanje ni šolnine, pokrivajo skoraj vse neposredne stroške poučevanja. S plačili šolnin za zaposlene ali s podelitvijo štipendij k financiranju izobraževanja pripomorejo prispevki gospodarstva, prav tako pa lahko k financiranju pripomorejo različne dobrodelne ustanove s svojimi dohodki ali darili za delovanje izobraževalnih ustanov.

Poznamo tri vrste dodelitev javnih sredstev za izobraževanje, zlasti visoko. Državna sredstva se lahko dodeljujejo neposredno izobraževalnim ustanovam, kar je najbolj razširjen način dodelitve; lahko so financirani šolajoči se z denarnimi transferji države, ki so namenjeni pokrivanju stroškov v zvezi s šolnino in drugim stroškom v zvezi z izobraževanjem; poznamo pa še posredno javno financiranje izobraževalnih ustanov, kjer država financira izobraževalne

ustanove prek dodelitve sredstev šolajočim se ali njihovim staršem (Bevc, 1999, str. 154). Tako v sistem financiranja *terciarnega* izobraževanja lahko štejemo dve glavni komponenti, in sicer financiranje izobraževalnih ustanov ter finančno pomoč študentom.

1.1 Financiranje izobraževalnih ustanov

Običajno je tako, da država izobraževalnim ustanovam zagotavlja javna sredstva za poučevanje, delovanje in investicije ter za financiranje najrazličnejših raziskav. Obstaja več mehanizmov, kako ustanove pridejo do teh *neposrednih* sredstev države. Lahko je obseg financiranja poučevanja, delovanja in investicij določen s pogajanjem, ki jih doseže izobraževalna ustanova z vlado (izpogajana ali ad hoc določena sredstva); vlada lahko določi le eno ali določeno skupino ustanov, ki jim dodeli sredstva za določen namen (kategorični ali namenski skladi); velika večina držav pa za pridobitev sredstev uporablja obliko formul, ki se med seboj razlikujejo glede na upoštevanje različnih elementov (zaposleno osebje, število študentov, stroški na študenta, glede na prioritete ali uspešnosti); novejši mehanizem financiranja je na podlagi uspešnosti, glede na dosežene rezultate. Za financiranje raziskav pa obstajajo naslednji mehanizmi: skupno financiranje poučevanja in raziskav, projektno financiranje raziskav (prejeta sredstva za predlagane raziskovalne projekte) ter financiranje z »blokom« sredstev (sredstva pridobljena v enem kosu, prioritete pa določi ustanova sama) (Bevc, Uršič & Čok, 2008, str. 9-11).

Najbolj tradicionalno financiranje izobraževalnih ustanov je financiranje na osnovi planov. Izobraževalne ustanove predlagajo javnim oblastem velikost proračuna na podlagi načrtovanja plač, materiala, naložb ipd., obseg denarnih sredstev ki jih prejme, pa je odvisen od izida pogajanja med zavodi in oblastmi. Ta način financiranja je v študijskem letu 2006/2007 uporabila približno tretjina evropskih držav. Večina evropskih držav je posegla po financiranju na podlagi formule, ki upošteva element števila študentov. Financiranje visokošolskih zavodov, ki je zasnovano na doseganju rezultatov in se upošteva doseganje kakovosti in učinkovitosti študija, mednarodna mobilnost študentov in pedagoškega osebja, število diplomantov ipd., se od financiranja na podlagi planov razlikuje po tem, da nagraduje za dejanske in ne za pričakovane dosežke. V letu 2006/2007 je tako približno polovica evropskih držav uporabila financiranje, kjer celotna ali del formule temelji na mehanizmu doseganja rezultatov študentov, med njimi tudi Slovenija (Čelebič, 2008, str. 13-14).

Posredna javna sredstva za izobraževalne ustanove predstavljajo vavčerji, ki jih študenti dobijo za izbrano izobraževalno ustanovo (več o njih v poglavju 1.5.3 v načinih financiranja izobraževanja).

Nedržavne vire dohodka izobraževalnim ustanovam pa predstavljajo šolnine, dohodek iz raziskav, izobraževanja in svetovanja gospodarstvu, prodaja raziskovalnih dosežkov, darila,

prostovoljni prispevki, dohodek ustvarjen s premoženjem ter mednarodni viri (Bevc et al., 2008, str. 14).

1.2 Finančna pomoč študentom

Skoraj vsak študent se spopada s finančnimi bremenmi, zato obstaja vrsta klasifikacij oblik pomoči študentom. Po mnenju avtorjev strokovnega projekta, Bevčeve et al. (2008, str. 15), je najboljša razmejitev med posredne in neposredne oblike pomoči. Neposredne oblike pomoči študentom so tiste, kjer ni nobenega vmesnega člana med virom pomoči in študentom, pri posrednih oblikah pa vmesni člen obstaja. Med *neposredne* oblike pomoči, ki so lahko javne ali iz drugih virov, štejemo prispevke staršev, štipendije iz različnih virov, študentska posojila in vavčerje. *Posredne* ali državne oblike pomoči pa zajemajo subvencije za storitve študentom (prehrana, prevoz, nastanitev, študijsko gradivo ipd.), plačilo zdravstvenega in socialnega zavarovanja, davčne olajšave študentom, diplomantom in njihovim staršem za izdatke izobraževanja, otroški dodatek, subvencionirano zaposlitev (možnost zaslužka za občasno delo) ter subvencionirane šolnine (isti vir).

1.2.1 Študentska posojila

Ena od pomembnih oblik neposrednih pomoči študentom so torej študentska posojila, ki pa jih, vsaj državno podprtih, Slovenija zaenkrat še ne izvaja. V splošnem so študentska posojila namenjena vsem študentom ne glede na socialni status. Obstajajo že od zgodnjih 60. let in jih je proučeval in analiziral strokovnjak na tem področju A. Ziderman. Glavni razlogi za vpeljavo posojil so omejitve v obsegu javnega financiranja in povečana skrb za notranjo ekonomsko učinkovitost ter pravičnost izobraževanja. Cilji so finančnega ali družbenega značaja. Pri finančnih ciljih gre za povečanje prispevka študenta v financiranju izobraževanja, kjer posojilo največkrat pomeni razbremenitev vpeljane ali povišane šolnine. Med družbene cilje pa štejemo povečanje pravičnosti in učinkovitosti izobraževanja. To dosežemo s povečanjem dostopnosti, kar privede do vpisa prikrajšanih skupin (Bevc et al., 2008, str. 17).

To posojilo je treba vrniti. V splošnem se odplačuje kot hipotekarno posojilo ali dohodkovno pogojeno odplačilo; obstaja pa še pogodba o človeškem kapitalu in davek na diplomu, ki pa je zaenkrat šele teoretično zasnovan, saj ne obstaja v nobeni državi doslej. Najbolj tradicionalna oblika odplačila so torej hipotekarna posojila, ki se odplačujejo na amortizirani (enaki) osnovi v fiksnem časovnem obdobju (od 7 do 10 letnem obdobju). Dohodkovno pogojena odplačila na drugi strani temeljijo na izposojenem znesku in deležu dohodka posojilojemalcev po končanem šolanju. Pri pogodbi o človeškem kapitalu se udeleženi študentje strinjajo, da po zaključku šolanja investitorjem vrnejo del svojega dohodka prek nakupa njihovega lastniškega vrednostnega papirja. Davek na diplomu pa pomeni vračilo dela študentovega dohodka za svoje šolanje skozi davke. Razlika med davkom na diplomu in dohodkovno

pogojenim odplačilom je le ta, da pri slednjem ni doživljenjskega odplačila, ampak samo dokler posojilo ni v celoti vrnjeno (Bevc et al., 2008, str. 12-13).

Študentska posojila se lahko financirajo iz različnih virov: zasebnih in javnih, iz šolnin, plačanih iz strani nekaterih študentov ter s kreativnih financiranjem, preko sekundarnih trgov, kjer se obstoječa študentska posojila prodajajo ali so uporabljena kot poroštvo za ustvarjanje novega posojilnega kapitala ter listinjenja, kjer so obveznice zavarovane z načrtovanim tokom sredstev od odplačil študentskih posojil. Kdo pa je upravičen do posojil, je odvisno od različnih pogojev, ki jih imajo posamezne države. Ti pogoji so odvisni od dohodkovnih zmognosti (Avstrija, Italija, Poljska), študijske obremenitve (Anglija, Poljska ZDA), stopnje študija (Škotska-dodiplomski študentje) in upravičenosti zasebnega sektorja (Norveška, Poljska, Filipini, ZDA, J. Koreja, Tajvan) (Bevc et al., 2008, str. 13-14).

1.2.2 Štipendije

Študente Slovenija obravnava kot finančno odvisne od svojih staršev, zato jim namenja finančno pomoč, prav tako pa tudi njihovim staršem. Ta pomoč je zaradi odsotnosti šolnin namenjena pokrivanju življenjskih in z izobraževanjem povezanih ostalih stroškov. Poudarek je torej na neposredni pomoči države, ki jo imenujemo štipendija (Bevc et al., 2008, str. 44).

V Sloveniji imamo pet različnih vrst štipendij. Republiške oziroma državne štipendije predstavljajo socialni korektiv, medtem ko se Zoisove štipendije podeljujejo nadarjenim dijakom in študentom, ki izpolnjujejo predpisana merila. S kadrovskimi štipendijami se dijakom in študentom pomaga do ustreznega poklica oziroma izobrazbe, kar omogoča njihovo večjo zaposljivost. Povezava med štipendistom in bodočim delodajalcem je tako vsekakor tesnejša in omogoča vzpostavljanje povezav med delom ter učenjem že med študijem. Štipendist spoznava način in organizacijo dela bodočega delodajalca, se spoznava s problematiko v podjetju in povezuje svoje študijsko znanje s praktičnim pristopom pri delu. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pa dodeljuje tudi štipendije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter štipendije za državljane držav, s katerimi ima Republika Slovenija sklenjene dvostranske ali večstranske sporazume o sodelovanju na področju izobraževanja oziroma podeljuje štipendije na podlagi vzajemnosti (Zakon o štipendiranju, 2007, str. 8086).

Tabela 1: Število študentov in dijakov štipendistov in povprečna štipendija po vrstah štipendije leta 2007 v Sloveniji

		2007			
		Štipendisti - SKUPAJ		Študenti	
Število	Povprečna štipendija (EUR)	Število	Povprečna štipendija (EUR)	Število	Povprečna štipendija (EUR)

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Slovenija - SKUPAJ	Kadrovske	7.309	210	4.505	239	2.804	163
	Republiške	34.581	156	12.483	180	22.098	142
	Zoisove	12.571	178	7.516	209	5.055	132
	Druge	169	438	102	604	67	185

Vir: SI-Stat podatkovni portal, 2009.

V Sloveniji je v letu 2007 štipendijo prejelo 54.630 študentov in dijakov. To število je glede na prejšnja leta upadlo za več tisoč štipendistov (leta 2006 je bilo 57.427 štipendistov, v letu 2003 pa kar 61.207). Upada tudi število dijakov, ki prejemajo štipendije, medtem ko se število študentov štipendistov že nekaj let povečuje. Glede na podatke o vpisu dijakov in študentov se lahko sklepa, da je povečano zanimanje za štipendiranje študentov povezano z vse večjim vpisom v terciarno izobraževanje, medtem ko se vpis v srednje šole zmanjšuje (Statistični urad RS, 2008).

Podatki za leto 2007 kažejo, da je največ štipendij Republiških (63,3%), nato Zoisovih (23,0%), kadrovske (13,4%) in nazadnje tistih štipendij, ki so namenjene Slovincem v zamejstvu, po svetu in za državljane držav, s katerimi ima Slovenija sklenjene sporazume o sodelovanju (0,3%). Dijaki prejmejo vsega skupaj 55% sredstev za štipendije; 45% jih pripada študentom. Do največjih razmejitev pride pri dodelitvi Republiških štipendij, kjer dijaki prejmejo 64% teh štipendij, študenti pa le 36%, imajo pa zato na razpolago več kadrovske štipendij (Tabela 1).

Ko govorimo o povprečnih štipendijah, lahko rečemo da te znašajo od 130 do celo 600 evrov. Za Republiško štipendijo dobimo v povprečju 160 evrov, za kadrovske 200 evrov, Zoisovo 170 evrov, druge pa znašajo v povprečju okoli 400 evrov. Koliko dejansko dobi posameznik pa je odvisno od mnogih različnih pogojev (glej Priloga 9).

1.3 Javno financiranje izobraževanja

V Sloveniji je osnovno in srednješolsko izobraževanje na javnih ustanovah skoraj v celoti financirano iz javnih sredstev, prav tako redno dodiplomsko izobraževanje, kar pomeni, da redni študenti ne plačujejo šolnin, poravnati morajo le vpisnino.

Bevčeva (1999, str. 149) navaja sedem glavnih razlogov za javno financiranje izobraževanja:

1. prisotnost stranskih koristi izobraževanja,
2. pravičnost v smislu zagotavljanja enakosti možnosti izobraževanja,
3. večja učinkovitost javnih izobraževalnih ustanov (delovanje ekonomije obsega),

4. zaradi nepopolnosti trga kapitala za izobraževanje – sistem posojil je za te naložbe predvsem zaradi višje stopnje tveganja oziroma tveganih naložb manj razvit kot za druge razvojne dejavnike,
5. nepopolnost informacij za sprejem odločitev o izobraževanju,
6. možen razkorak med družbeno želenim in dejanskim obsegom povpraševanja po izobraževanju,
7. vpliv izobraževanja na porazdelitev dohodka in zmanjšanje revščine.

Glavni kriteriji oziroma pogoji pri uporabi javnih sredstev financiranja izobraževanja so zadostnost sredstev za stabilen razvoj, učinkovitost in pravičnost izobraževanja (Bevc, 2006, str. 59).

1.3.1 Zadostnost sredstev za stabilen razvoj

Da izobraževalna ustanova lahko deluje kakovostno in učinkovito, ter da ima s tem zagotovljen stabilen razvoj, mora imeti na razpolago dovolj finančnih sredstev. Zadnji podatki za leto 2005 kažejo, da v Sloveniji vlagamo iz javnih sredstev v izobraževanje 6,2% BDP, kar je več kot OECD povprečje s 5,8% BDP (Education at a Glance 2008: OECD Indicators, 2008, str. 240, tabela B2.4.). Ti podatki se med različnimi viri do manjše mere lahko razlikujejo, zato sem za mednarodno primerjavo držav vzela podatke OECD Indikatorjev, podatke o izdatkih za izobraževanje samo v Sloveniji, pa Statistični letopis Republike Slovenije.

Tabela 2: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%) po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji

Leto	Ravni izobraževanja				
	skupaj	predšolsko izobraževanje	osnovnošolsko izobraževanje	srednješolsko izobraževanje	terciarno izobraževanje
1995	5,80	0,55	2,39	1,53	1,32
1996	5,78	0,51	2,46	1,59	1,22
1997	5,90	0,45	2,57	1,66	1,20
1998	5,86	0,48	2,58	1,61	1,18
1999	5,82	0,46	2,49	1,57	1,30
2000	5,78	0,46	2,51	1,54	1,27
2001	5,89	0,57	2,42	1,62	1,28
2002	5,78	0,57	2,51	1,42	1,27
2003	5,82	0,54	2,57	1,41	1,30
2004	5,76	0,48	2,64	1,34	1,31
2005	5,74	0,47	2,62	1,38	1,25

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 120, tabela 6.3.2.

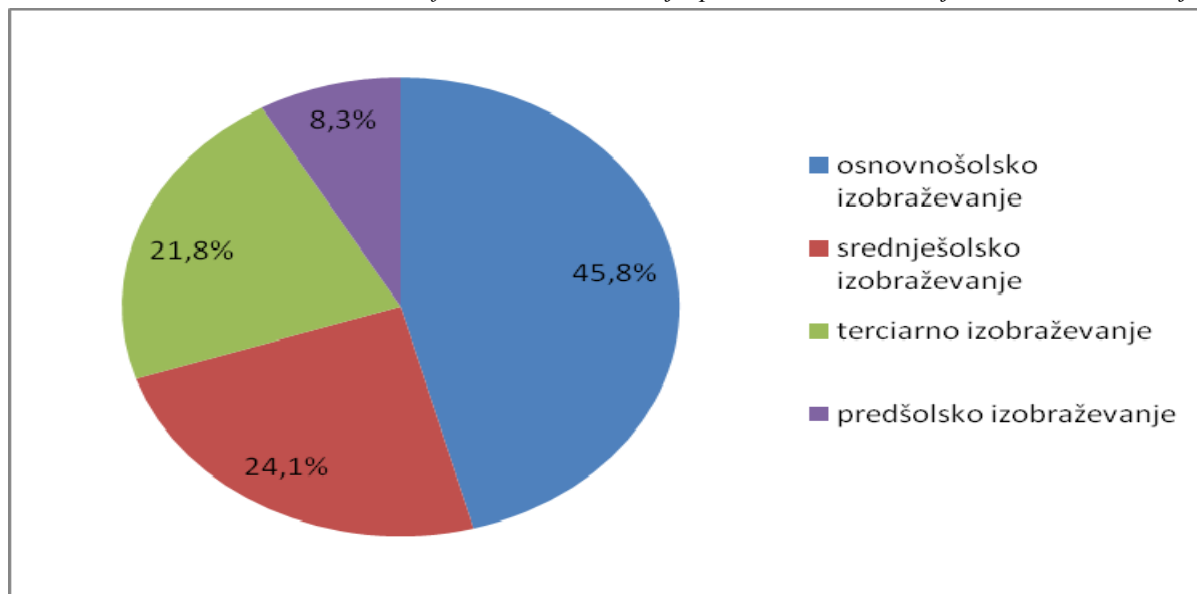
Formalno izobraževanje je tisto, ki naj bi pripeljalo do neke vrste formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot so dosežena stopnja izobrazbe, diploma ali poklicna

kvalifikacija (Jelenc 1991, str. 30). Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje vključuje neposredno porabo za izobraževalne ustanove ter transferje gospodinjstvom¹ in drugim zasebnim entitetam². Kot je razvidno iz tabele 2 (in Priloge 1 in 2), se je v letih od 1995 do 2005 največji delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje namenil osnovnošolskemu izobraževanju, in sicer v povprečju 2,5% BDP, sledi mu srednješolsko s povprečjem 1,5% BDP, terciarno z 1,3% BDP in nenazadnje predšolskemu izobraževanju v povprečju namenijo 0,5% BDP.

V primerjavi z letom 1995 je Slovenija leta 2005 namenila vsem ravnam izobraževanja skupaj manjši delež javnih izdatkov v BDP (%), in to za 1,03% (I 05/95). Verižni indeksi (Vt) nazorno pokažejo, kako se je delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%) spreminjal med posameznimi leti v obdobju 1995-2005. Najvišje povečanje deleža izdatkov je bilo doseženo leta 1997 v primerjavi z letom 1996, ko se je ta delež povečal za dobra 2%; leta 2002 pa je bilo zabeleženo najvišje zmanjšanje izdatkov, in to za slaba 2% BDP, glede na prejšnje leto (Priloga 4).

Slika 1 prikazuje deleže sredstev od celotnih javnih izdatkov za formalno izobraževanje po ravneh izobraževanja za leto 2005.

Slika 1: Struktura celotnih izdatkov za formalno izobraževanje, po ravneh izobraževanja leta 2005 v Sloveniji

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 119, tabela 6.3.1.

¹ Republiške štipendije, Zoisove štipendije, vladne in občinske kadrovske štipendije, štipendije za izobraževanje brezposelnih, otroške dodatke v delu, kjer je dodaten pogoj za izplačilo vključenost v izobraževanje, subvencije za šolo v naravi ipd.

² Subvencije prevoznim podjetjem za nižje cene vozovnic za učence, dijake in študente, subvencije za učbenike, učno tehnologijo in strokovno literaturo, izdatki za kurikularno prenavo in evalvacije ipd.

Po namenu porabe je največji delež v vseh obravnavanih letih, od leta 2001 do 2005, obsegala neposredna poraba za izobraževalne ustanove, v povprečju okoli 90%; transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam pa so obsegali preostalih 10% celotnih javnih izdatkov za formalno izobraževanje (Priloga 1).

Enak trend v deležu celotnih javnih izdatkov za formalno izobraževanje po namenu porabe se je nadaljeval v letu 2007, saj je največji delež obsegala neposredna poraba izobraževalne ustanove z 91,9%, medtem ko so transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam obsegali 8,1% izdatkov. Deleži sredstev od celotnih javnih izdatkov so se za osnovnošolsko (45,3%) in predšolsko izobraževanje (8,8%) nekoliko znižali, srednješolskemu (22,5%) in terciarnemu izobraževanju (23,5%) pa za manjši odstotek zvišali (Statistični urad RS, 2009).

Tabela 3: Delež vseh izdatkov (javnih in zasebnih) za izobraževalne ustanove v BDP (%), po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji

Leto	Ravni izobraževanja				
	skupaj	predšolsko izobraževanje	osnovnošolsko izobraževanje	srednješolsko izobraževanje	terciarno izobraževanje
1995	6,08	0,77	2,68	1,29	1,33
1996	6,07	0,66	2,77	1,38	1,25
1997	5,94	0,60	2,81	1,35	1,18
1998	5,93	0,63	2,81	1,33	1,16
1999	5,85	0,61	2,69	1,28	1,27
2000	5,88	0,62	2,70	1,26	1,29
2001	5,99	0,71	2,68	1,33	1,26
2002	6,05	0,71	2,78	1,30	1,25
2003	6,10	0,66	2,84	1,31	1,29
2004	6,09	0,59	2,91	1,24	1,34
2005	6,06	0,59	2,90	1,29	1,28

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 121, tabela 6.3.4.

Ko govorimo o izdatkih za izobraževalne ustanove, ti vključujejo vse javne, mednarodne in zasebne izdatke, namenjene neposredno za izobraževalne ustanove. Skupni izdatki za izobraževalne ustanove so leta 2005 predstavljali 6% BDP. Sredstva, namenjena predšolskemu in terciarnemu izobraževanju, so se v obdobju 1995 do 2005 v povprečju rahlo znižala, za osnovnošolsko izobraževanje zvišala, srednje šole pa v povprečju prejemajo skoraj enak odstotek izdatkov v BDP v omenjenem obdobju (Tabela 3 in Priloga 3).

V letu 2007 so skupni izdatki za izobraževalne ustanove v Sloveniji znašali 5,54% BDP, to je 1.909,5 milijonov evrov, lepo poprej pa 6,17%. Od tega so 86% sredstev za izobraževalne ustanove predstavljali javni izdatki, 13% sredstev so predstavljali zasebni izdatki, slab odstotek pa so predstavljala sredstva iz mednarodnih virov (Statistični urad RS, 2009).

Kolikšen delež v BDP Slovenija namenja iz javnih in koliko iz zasebnih virov pa v nadaljevanju pri mednarodni primerjavi financiranja izobraževanja (Priloga 6).

1.3.2 Učinkovitost izobraževanja

Za merjenje učinkovitosti izobraževanja razlikujemo notranjo, to je učinkovitost izobraževalnih ustanov, in zunanjo učinkovitost, ki pomeni širše družbene cilje. Pri obeh gre za razmerje med inputi (učenci, študenti, delež javnih izdatkov za izobraževanje v BDP ipd.) in outputi (znanje učencev, število diplomantov, povečanje zaposlenosti, gospodarska rast ipd.) (Bevc et al., 2008, str. 147 in 150).

Analiza *notranje* ekonomske učinkovitosti v Sloveniji, ki jo je opravil Inštitut za ekonomska raziskovanja (v nadaljevanju IER) in Andragoški center Slovenije, je glede na druge države pokazala, da se neposredna prehodnost iz nižjih na višje stopnje izobraževanja povečuje. Učinkovitost znotraj posameznih stopenj izobraževanja, merjena prehodnostjo med letniki oziroma obsegom izgub (osipi, ponavljanja) pa se v srednjem izobraževanju mladine izboljšuje (bistveno manjša v poklicnih, strokovnih in tehničnih programih kot v splošnih, na drugi strani pa nižja za fante kot dekleta) (Bevc, et al., 2001, str. 123). Kar se tiče terciarnega izobraževanja, pa se je notranji učinkovitosti le-tega posvetila Bevčeva (2003a, str. 93-94) v svoji raziskavi skupaj z IER-om. Analize, ki so bile opravljene za obdobje od leta 1991 do 1999, so prinesle zanimive ugotovitve. V opazovanju ene generacije študentov v osmih letih je bila učinkovitost študija nizka. V osmih letih od vpisa je študij končalo le 50% vpisanih, 6% jih je še vedno študiralo, 44% pa jih je bilo neuspešnih. Vplivi, ki se kažejo na učinkovitosti izobraževanja so še spol (ženske uspešnejše od moških), način študija (rednih študentov je študij končalo več kot izrednih), prejemanje katere od štipendij iz javnih sredstev (Republiški in Zoisovi štipendisti uspešneje končali študij od ostalih študentov), starost (uspešnejši tisti, ki študij nadaljujejo takoj po srednji šoli), predhodna šolska izobrazba (kot boljši so se pokazali naravoslovno-matematični, pedagoški ali zdravstveni programi), izobrazba in poklic staršev (največ jih je diplomiralo z najmanj izobraženimi starši), občina in regija stalnega bivališča (najnižja stopnja diplomiranja študentov iz severovzhodnih regij), način bivanja med študijem (najuspešnejši tisti iz študentskih domov) in vrsta šole (uspešnejši od ostalih so nekatere umetniške akademije ter nekatere zahtevnejše šole, kot je medicina).

Na drugi strani je *zunanja* učinkovitost izobraževanja opredeljena kot uresničitev različnih ciljev družbe zunaj izobraževalnega sektorja, ki predstavljajo outpute. Izobrazba v Sloveniji in drugod torej prinaša tudi vrsto zunanjih ekonomskih koristi, ki se kažejo z nižjo verjetnostjo brezposelnosti, višjimi plačami in večjo verjetnostjo zanesljive zaposlitve (Bevc et al., 2008, str. 150).

1.3.3 Pravičnost financiranja izobraževanja

Tretji kriterij pri uporabi javnih sredstev financiranja izobraževanja so kriteriji pravičnosti. Ti se kažejo v zagotavljanju enakosti možnosti vključitve v izobraževanje, ne glede na materialni položaj posameznika, plačilu v skladu z možnostmi plačati ter plačilu v skladu s prejetimi koristmi iz državne blagajne (Bevc, 2003b, str. 55). Glavni med njimi je prvi kriterij »socialna pravičnost«. V analizi Bevčeve, Stanovnika in Prevolnik-Rupljeve (2003, str. 79) je v primeru osnovnega in srednjega izobraževanja financiranje iz javnih sredstev pravično, financiranje rednega dodiplomskega in podiplomskega izobraževanja pa ne, saj ni enakomerno dostopno vsem socialnim kategorijam. V Sloveniji kljub velikemu porastu števila študentov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v visokošolsko izobraževanje ni uspelo vključiti predstavnikov nižjih socialnih razredov.

Tukaj se bom dotaknila še konflikta o upravičenosti javnega in upravičenosti zasebnega financiranja. Zagovorniki javnega financiranja so seveda mnenja, da izobraževanje prinaša korist celotni družbi, in da se mora upoštevati kriterij enakosti možnosti izobraževanja, zato bi moralo biti financirano iz davkov. Na drugi strani pa zagovorniki zasebnega financiranja zaradi koristi, ki jo izobrazba prinese posamezniku, pravijo, da bi šolajoči se morali prispevati k stroškom izobraževalnih ustanov sami, s plačilom šolnine. Po mnenju ekonomistov so tako šolnine skupaj s finančno pomočjo študentom najpravičnejše in tudi najučinkovitejše (Bevc, 1999, str. 203).

1.3.4 Financiranje zasebnega šolstva

Za zasebno šolo se smatrajo vse tiste izobraževalne ustanove, katere ustanovitelj ni država temveč neka tretja oseba oziroma organizacija. Pogost glavni vir dohodka zasebnih izobraževalnih ustanov so šolnine, vendar pa običajno ne edini. Te ustanove lahko prejemajo sredstva tudi od države. Zasebni šoli za posameznega učenca oziroma dijaka namreč pripada 85 odstotkov javnih sredstev, ki jih država oziroma lokalna skupnost zagotavlja za plače, druge osebne prejemke v skladu s kolektivno pogodbo in materialne stroške na učenca oziroma dijaka v javni šoli (86. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, str. 854).

V Sloveniji trenutno deluje 18 zasebnih vrtcev in 6 zasebnih šol, ki jih sofinancira država in so jih večino ustanovile katoliške župnije, redovi in nadškofije. Po zakonodaji iz leta 1996 se program zasebnih šol torej financira 85-odstotno, toda hkrati je bilo sprejeto določilo, po katerem se šole, ki so bile ustanovljene pred letom 1996, še naprej financirajo 100-odstotno. Tako se danes v 85-odstotnem deležu financirajo Euro šola Ljubljana, Waldorfska gimnazija v Ljubljani in Waldorfska osnovna šola v Mariboru ter Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška v Mariboru. V 100-odstotnem deležu pa se financirajo ljubljanska, želimeljska in vipavska škofijska gimnazija ter Waldorfska osnovna šola v Ljubljani (Marn, 2007). Z letom

2005 pa je vlada odobrila tudi ustanavljanje zasebnih univerz. Pri nas je to univerza v Novi Gorici, ki jo združuje pet fakultet in ena visoka strokovna šola in jo je poleg javnih sredstev pomagal ustanoviti tudi zasebni kapital. Univerza v Novi Gorici pridobiva sredstva za delovanje iz šolnin, financiranja izobraževalnih programov in raziskovalnih projektov s strani Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS, prihodkov s strani ustanoviteljev, mednarodnih in industrijskih projektov ter donatorjev (Poročilo o delu Univerze v Novi Gorici v letu 2008, 2008, str. 10).

S predlogom uvedbe 100-odstotnega javnega financiranja zasebnih šol so se pojavile mnoge polemike. Na eni strani je Slovenija socialna država, kar jo med drugim zavezuje k javnemu financiranju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Ker je izobraževanje svobodno, mora država zagotoviti delovanje zasebnih šol; z načelom enakosti pa je dolžna zagotavljati enako javno financiranje tako javnega kot zasebnega izobraževanja. Če država ne financira zasebnih šol, lahko govorimo celo o neenakopravnosti, saj starši, ki izobražujejo otroke v zasebnih šolah, plačujejo poleg davkov (s katerimi se financirajo javne šole) še šolnino v zasebni šoli. Država nikogar ne bi smela privilegirati in diskriminirati, saj tako javna kot zasebna šola zasledujeta isti javni interes in je treba zagotoviti enako financiranje obeh (Umek, 2007, str. 9). Na drugi strani pa uvedba 100-odstotnega financiranja zasebnih šol lahko pomeni pristranskost, ker se ne meni za vse tiste, ki niso pripravljeni v polni meri plačevati zasebnih interesov drugih (Adam, 2007).

1.4 Zasebno financiranje izobraževanja

Kot vemo, so javna sredstva omejena. To pomeni, da se iz njih financirajo tudi druge dejavnosti, obenem pa so zaradi številnih zasebnih koristi izobraževanja prikrajšani vsi tisti, ki vanj niso vključeni. Zaradi tega je potrebno izobraževanje financirati tudi iz zasebnih sredstev.

Bevčeva (2006, str. 58) v svojem znanstvenem članku navaja naslednje razloge za zasebno financiranje, ki so:

1. visoke koristi izobraževanja za posameznika,
2. višje vrednotenje izobraževanja s strani študentov,
3. pozornost študentov na stroške in kakovost storitev,
4. večje prilaganje izobraževalnih ustanov študentom,
5. razvoj konkurence med izobraževalnimi ustanovami ter
6. pridobitev dodatnih sredstev za terciarno izobraževanje.

Med razloge za zasebno oziroma nedržavno financiranje javnih izobraževalnih ustanov lahko štejemo tudi višjo avtonomijo ustanov, saj se odpravi odvisnost od le enega vira sredstev; ker

je individualna stopnja donosa naložb v izobraževanje praviloma višja od družbene in zaradi omejenih sredstev v večini držav (Bevc, 1999, str. 151).

Od posameznika bi bilo čisto upravičeno zahtevati pokritje dela stroškov izobraževanja, saj mu le-ta ponuja vrsto ekonomskih in neekonomskih koristi. Že Friedman (1955) je ugotavljal, da je tovrstna investicija zelo produktivna, saj posamezniku prinaša zelo visoke donose glede na vložen denar, ki se kažejo v obliki višjih prihodnjih dohodkov. Ravno tako bi z zasebnim financiranjem šolajoči se bolj vrednotili svoje izobraževanje in šolanje končali v krajšem roku. Večja pozornost bi bila usmerjena na stroške ustanov ter kakovost storitev, s tem pa bi tudi ustanove spodbudili k povečanju učinkovitosti uporabe sredstev in skrbi za kakovost. Če posamezniki neposredno pokrivajo del stroškov izobraževalnih storitev, so te ustanove bolj odzivne na povpraševanje oziroma zahteve šolajočih se, med sabo pa si konkurirajo s cenami, kakovostjo in tržnostjo znanj (Bevc, 1999, str. 149).

Glaven vir zasebnega financiranja predstavljajo šolnine, ki dejansko predstavljajo ceno za izobraževalno storitev. V Sloveniji se število študentov povečuje, zato bi lahko pričakovali, da delež javnih sredstev, namenjenih visokošolskim zavodom sledi temu trendu. Namesto tega, pa je prišlo le do zmanjšanja javnih izdatkov na študenta, saj večje število študentov ob skoraj nespremenjenih sredstvih pomeni prav to. Zaradi tega bi bilo potrebno uvesti šolnine za študij tudi na javnih ustanovah. Če na eni strani izredni študentje plačujejo velike zneske šolnine, bi se le-ta lahko v neki meri prenesla tudi na redne.

Višina šolnine bi morala biti odvisna od cenovne elastičnosti povpraševanja po izobraževanju in tudi od ekonomske sposobnosti mladih in/ali njihovih staršev. Bečeva et al. (2008, str. 15) so v svojem projektu zapisali, da je Svetovna banka v devetdesetih letih ob upoštevanju teh razsežnosti predlagala njeno vpeljavo na ravni okoli 30% stroškov poučevanja na študenta.

Vodopivec (2003, str. 82) je v svojem članku naštel nekatere argumente v korist uvedbe šolnine, ki ne bi veljala le za izredne študente:

1. Spodbujanje racionalne izrabe časa in kapacitet.

Soudeležba pri pokrivanju stroškov bi študente privedla do boljšega izkoristka študijskega časa in izbire študijskega programa, s tem pa bi bile visokošolske kapacitete bolje izkoriščene.

2. Spodbujanje kvalitete študija.

S soudeležbo pri pokrivanju stroškov bi se študentova pričakovanja povečala in bi v večji meri zahtevali kvalitetne storitve. S šolnino bi se prav tako znižala prednost državnih šol pred privatnimi, ker ne zaračunavajo šolnin in bi zato nastajale nove šole, kar pomeni večjo konkurenco in kvaliteto.

3. Povečanje vpisnih mest za redne študente.

Sicer paradoksalno, vendar res. Po uvedbi šolnine se je po izkušnjah nekaterih držav (Čile, Avstralija) število študentov povečalo. To si lahko razlagamo s tem, da se vpisujejo le tisti, ki imajo resen namen doštudirati. Obdobje študija se tako skrajša, boljša izraba in količina sredstev pa odpravi omejitve vpisa oziroma poveča razpoložljivost študijskih mest.

4. Pravičnost financiranja visokošolskega izobraževanja.

Uvedba šolnine bi odpravila sedanja diskriminatorni sistem, saj imamo v Sloveniji že skoraj tretjino izrednih študentov. Ker študentje prihajajo pretežno iz premožnejših družin, se dohodek prerazdeljuje v korist premožnejših in s tem povečuje družbeno neenakost.

5. Velika zasebna korist od visokošolskega šolanja.

Izobraževanje je v svoji osnovi investicija, ki bi jo moral financirati vsak zainteresiran posameznik sam. Tovrstna investicija je zelo produktivna, saj prinaša posamezniku zelo visoke donose glede na vložen denar, ki se kažejo v obliki višjih prihodnjih dohodkov.

Ovin (2003, str. 93) je v razpravi o šolninah omenil tudi nekatere razloge proti njim. Najprej pravi, da uvedba šolnin zmanjšuje udeležbo populacije pri visokošolskem študiju, ker predstavlja nasprotni interes družbe (tu vidimo da si niti strokovnjaki med seboj niso enotni); pomenile bi obremenitev družinskih proračunov in ko bi obstajali ti dodatni viri financiranja visokega šolstva, bi lahko obstajalo tveganje, da se država počasi umika iz njegovega financiranja. Vendar pa ti razlogi niso dovolj močni, ker obstaja veliko možnosti, da se te pomanjkljivosti uvedbe šolnin odpravijo oziroma zmanjšajo. Največji problem je ravno v nepoznavanju tega sistema, to pa se lahko odpravi z ustreznim informiranjem posameznikov o pomenu uvedbe.

Naj omenim še nekatere argumente študentov v reformah vpeljave šolnine za redni študij. Pravijo, da se ta ukrep ne mora izvajati, če sočasno ne prilagodijo sistem državne pomoči študentom. To pomeni dobro pripravljen program študentskih posojil, predvidenih v višini šolnine, ki bi bila namenjena pokritju šolnine ter vseh drugih stroškov študentov v zvezi s študijem. To pa bi hkrati odpravilo potrebo po pretiranem delu ob študiju, ki praviloma študij podaljšuje.

1.5 Načini financiranja izobraževanja

1.5.1 Integralno financiranje izobraževanja

Integralni sistem ali »lump sum« sistem financiranja *visokega šolstva* je Slovenija vpeljala z letom 2004, z namenom doseči pozitivno zvezo med financiranjem, kakovostjo in rezultati študija. Ta sistem financiranja je vezan na programe, število študentov in diplomantov ter na količnik za posamezna študijska področja. S tem omogoča večjo upravljalno avtonomijo visokošolskih organizacij pri razporejanju sredstev, in preko njih izboljšuje materialne pogoje

za študij ter zagotavlja ohranitev pomembnih programov, ki sicer ne bi dobili dovolj študentov za pokritje stroškov (Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije 2006-2010, 2006, str. 43).

Študentska organizacija Slovenije (v nadaljevanju ŠOS) zagovarja integralno financiranje visokošolskih ustanov na osnovi meril, ki upoštevajo število vpisanih študentov, razlike med disciplinami in uspešnost napredovanja študentov. Glede na ta merila se potem visokošolskim ustanovam razporeja pretežni del letnih proračunskih sredstev za opravljanje študijske dejavnosti. Za preprečevanje občutnih nihanj se v formuli financiranja, glede na prej omenjena osnovna merila, zagotovi stabilni del financiranja, preostali del sredstev se med visokošolske ustanove razporeja na osnovi doseganja kakovosti in zastavljenih ciljev.

Z namenom zagotavljanja obstoja študijev, ki so nacionalno pomembni, naj bi se obstoječi sistem »lump sum« financiranja dopolnil s sistemom vavčerjev in odloženih šolnin.

1.5.2 Odložene šolnine

Eno od možnosti pridobivanja dodatnih virov predstavljajo tudi odložene šolnine. Tak sistem, kot ga skuša uvesti tudi Slovenija, Avstralija uspešno izvaja že več kot deset let. Pri nas so to skušali doseči z reformo v smeri povečanja zasebnega financiranja in vpeljavo teh šolnin »v višini 20-30 odstotkov stroškov poučevanja in državno subvencioniranje študentskih posojil za plačilo šolnine in za pokrivanje drugih stroškov študenta v zvezi z njegovim študijem« piše Bevčeva (2006, str. 57). A temu so se študentje odločno uprli na demonstracijah leta 2005 s številnimi transparenti in s slogani »Študij ni privilegij, študij je pravica«, »Socialno pravičnih šolnin ni« oziroma »Po novem bodo v Sloveniji lahko študirali samo še bogati«. Dosegli so svoje, a mnogi strokovnjaki menijo, da bo do tega slej kot prej moralo priti, saj bi ta uvedba precej povečala sredstva visokega šolstva, ki jih zelo primanjkuje.

Ideja je, da obveznost poravnave šolnine v obrokih nastopi šele po opravljenem študiju in še to le takrat, ko posameznikov zaslužek presega določeno mejo, sicer ne. Tako sistem dopušča možnost, da nekateri odplačajo dolg le deloma. Odplačevanje obrokov bi predstavljalo le skromen znesek tekočih dohodkov odplačevalcev, tako da šolnina v večji meri ne bi nikogar kakorkoli ovirala (Vodopivec, 2003, str. 83). Vzemimo primer, če je dovoljeno letno breme zaslužkov za odplačilo posojila za šolnino 3-odstotno. Odplačevalec vrne sredstva že v petih do desetih letih. Pri 4 odstotkih letnega bremena pa šolnino odplačamo že v štirih do osmih letih (Bevc, 2006, str. 59).

Za najrevnejše bi ta izdatek predstavljal največ 10-odstotni presežek njihovega letnega dohodka, zato pa bi bile za njih na razpolago tudi štipendije. S tem se država trudi zagotoviti enakost možnosti izobraževanja za vse sloje ljudi (Bevc, 2006, str. 58). Z oblikovanjem novega štipendijskega sklada bi bilo možno povečati sredstva za pomoč socialno šibkim

študentom, za kadrovske štipendiranje, štipendiranje nadarjenih ter možnosti štipendij za poklice nacionalnega značaja. Ravno tako bi obstajale možnosti posojila za študij, tistim z boljšimi študijskimi rezultati pa bi se lahko obveznosti plačila šolnine tudi zmanjšale.

Vodopivec (2003, str. 83) v simulaciji sistema odložene šolnine predvideva nekatere faktorje, ki bi vplivale na skupni znesek šolnine:

1. število let študija,
2. delež stroškov študija, ki ga je dolžan povrniti,
3. vrste stroškov, od katerih se obračunava šolnina,
4. način obračuna šolnine – enotna (delež od povprečnih stroškov poučevanja vseh visokošolskih ustanov v Sloveniji) ali diferencirana šolnina (različna po smereh)
5. obrestna mera, ki se zaračunava na znesek dolga.

Ko so v simulaciji uvedbe odložene šolnine upoštevali vse te faktorje, so pri predpostavki 20-odstotne pokritosti tekočih stroškov in ob realni obrestni meri, ki je enaka nič, za šolanje na javnih visokošolskih ustanovah dobili enotno šolnino za leto 2000, ki bi znašala zdajšnjih 428,68 evrov na študenta letno. Pri tem se mora upoštevati stanje dolga, plačilno mejo (povprečni letni zaslužek v Sloveniji), letni zaslužek posameznika ter prispevno stopnjo (2 odstotka letnega zaslužka). Vpeljava takega sistema bi zahtevala minimalne stroške, saj bi temeljil na že obstoječih informacijskih sistemih, plačilo pa bi se izvrševalo skupaj s plačilom dohodnine (Vodopivec, 2003, str. 83-84).

Bevčeva (2006, str. 61) meni, da je vse te spremembe v sistemu financiranja slovenskega visokega šolstva treba spremljati glede vse večje mednarodne mobilnosti mladih. Tako da, če je redni študij brez šolnine in študent dobiva štipendijo, ki se ne vrača, to v primeru da emigrira, za državo lahko pomeni velike izgubljene naložbe.

1.5.3 Vavčerji

Tretji način financiranja izobraževanja predstavlja vavčer – kupon z določeno kupno močjo, izdan iz strani vlade, s katerim lahko starši plačajo šolanje svojih otrok na katerikoli šoli po svoji izbiri. Ti kuponi so primer posrednega državnega financiranja tako javnih kot zasebnih izobraževalnih ustanov prek potrošnikov, s ciljem okrepitve vpliva potrošnika na kakovost storitev in odprave brezplačnega izobraževanja (Bevc, 1999, str. 169).

Sistem vavčerjev bi javnim in zasebnim izobraževalnim ustanovam dopuščal zaračunavati šolnino, šolajoči pa bi lahko izbirali med brezplačnim izobraževanjem v ustanovah, kjer je višina šolnine enaka vrednosti vavčerja ali pa izobraževanjem v ustanovah, kjer je šolnina višja od vrednosti vavčerja, s tem da bi ostalo morali poravnati sami (Bevc, 1999, str. 170).

Glavni argumenti zagovornikov vavčerjev so, da naj bi se zlasti v višjih ravneh izobraževanja povečala pravičnost v večji dostopnosti izobraževanja revnejšim slojem; spodbujena naj bi bila konkurenca, in to na dveh ravneh – šolajoči se bi konkurirali za državno pomoč (vavčerje), izobraževalne ustanove pa za šolajoče se; le-ta konkurenca med izobraževalnimi ustanovami bi spodbudila ustanove k povečanju učinkovitosti uporabe sredstev in k izboljšanju kakovosti izobraževanja, to pa poveča kakovost outputa oziroma šolajočih se. Še en argument pa je, da bi se razpoložljiva državna sredstva za izobraževanje povečala, ker bi bilo več staršev oziroma šolajočih se ob prejemu vavčerja pripravljenih vložiti v izobraževanje tudi svoja sredstva, kot če teh ne bi bilo (Bevc, 1999, str. 170).

Za učinkovitost tega mehanizma financiranja morajo biti izpolnjena dejstva, da mora šolajoči se imeti na dosegu več izobraževalnih ustanov oziroma programov v teh ustanovah; porabniki morajo biti dobro obveščeni o cenah, stroških in kakovosti storitev; obstajati mora preprosto merjenje kakovosti kot uporaben kriterij za odločitev o izbiri šole; poceni storitve; izobraževalne ustanove pa morajo biti raznovrstne ter hkrati avtonomne pri določanju svojega izobraževalnega programa (Bevc, 1999, str. 170).

Za sistem vavčerjev se je v petdesetih letih prejšnjega stoletja zelo zavzemal ekonomist Milton Friedman. Friedman (1955) jasno poudari, da prosta konkurenca, ki jo zahteva na svobodni izbiri staršev temelječ sistem osnovnega in srednjega šolstva, povzroči močan dvig kvalitete šolanja na vseh šolah, saj jih prisili, da se le-te borijo za naklonjenost staršev. Prav tako pa vavčerji odpravijo nepoštenost dvojne cene³ ter staršem omogočajo popolno svobodno izbiro izobraževalne ustanove na kateri se bo izobraževal (Steinbacher, 2007, str. 12).

S strani ŠOS-a pa je bilo podanih nekaj tveganj oziroma slabosti pri tem mehanizmu financiranja, ker se z omejevanjem študijskih let (ko šolajočemu se zmanjka vavčerjev, bi moral ob svoji prvi zaposlitvi plačati razliko) ogroža posameznikovo izbiro študija po lastnem interesu; univerze vlagajo sredstva namesto v kakovost, v drag promocijski material, da privabijo čim večje število šolajočih se; ti pa so postavljeni v vlogo kupca, kar negativno vpliva na splošno percepcijo šolstva.

Kljub številnim argumentom za vavčerje pa obstaja le malo empiričnega preverjanja tega mehanizma financiranja izobraževalnih ustanov.

2 Mednarodna primerjava financiranja izobraževanja

Vsaka država mora na področju financiranja izobraževanja določiti delež finančnih sredstev za izobraževanje v celotnem državnem proračunu. Pomembni odločitvi države sta določitev

---

³ Starši, ki želijo svoje otroke vpisati v plačljive zasebne šole, posredno preko plačevanja davkov financirajo vsem dostopne državne šole, neposredno preko šolnin pa še zasebne.

deleža sredstev za javne izobraževalne ustanove in dodelitev finančnih sredstev različnim stopnjam izobraževanja⁴.

Na podlagi priloge 5 lahko zaključimo, da največji delež vseh izdatkov za izobraževalne ustanove namenjata Danska in ZDA, obe nad 7% BDP. Pod 5% BDP vseh izdatkov za izobraževalne ustanove imajo v Italiji, Češki, Španiji in Slovaški. Slovenija se giblje precej visoko glede izbranih držav, nad OECD povprečjem in je s 6,2% BDP na 4. mestu, takoj za Švedsko.

Največ *javnih* izdatkov za izobraževalne ustanove so v letu 2005 namenile nordijske države. Prva je Danska s 6,8% BDP, nato Švedska s 6,2% BDP in Finska s 5,9% BDP. Tu je Slovenija s 5,3% BDP namenjenih izobraževalnim ustanovam zopet višje od OECD povprečja (5,0% BDP), medtem ko ZDA, Italija, Nemčija, Španija, Češka in Slovaška namenjajo najmanj javnih sredstev v te ustanove (pod 5,0% BDP). Ko pa govorimo o *zasebnih* izdatkih, izstopata ZDA s 2,3% BDP in Združeno kraljestvo s 1,2% BDP namenjenega izobraževalnim ustanovam. Slovenija ima tu odmerjen enak odstotek BDP kot OECD povprečje in sicer 0,8%. Najmanjši delež zasebnih izdatkov pa imajo, posledično glede na delež javnih izdatkov, na Finskem (0,1% BDP) in Švedskem (0,2% BDP) (Priloga 6).

Priloga 7 prikazuje javne izdatke za izobraževalne ustanove, ki vključujejo javne subvencije gospodinjstvom, vključno s subvencijami za življenjske stroške in drugim zasebnim entitetam v izbranih državah in so izraženi kot odstotek v celotnih javnih izdatkih. V povprečju države OECD namenijo 13,2% celotnih javnih izdatkov za izobraževanje, posamezne države pod 10%, in sicer Češka, Nemčija in Italija, daleč največ pa Slovaška z 19,5%. Slovenija je malo pod OECD povprečjem in namenja 12,7% vseh javnih izdatkov za izobraževanje v celotnih javnih izdatkih.

2.1 Glavne oblike finančne pomoči za študente

Države OECD v povprečju za terciarno izobraževanje porabijo 18% celotnih javnih izdatkov za transferje gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam. Iz priloge 8 lahko razberemo, da v izbranih državah – Danski, Švedski in Združenem kraljestvu celotne javne subvencije presegajo 25% celotnih javnih izdatkov za to vrsto izobraževanja. Le okoli 8% celotnih javnih izdatkov v terciarnem izobraževanju za subvencije pa namenjajo v Španiji, Franciji in Češki. Slovenija, tako kot ZDA, za transferje gospodinjstvom oziroma denarno pomoč študentom in njihovim staršem namenja razmeroma visok delež celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje. V letu 2005 je znašal 23,7% in je višji kakor v večini evropskih držav.

---

⁴ Pri primerjavi držav so zaradi omejenosti obsega upoštevani le izdatki za vse ravni izobraževanja skupaj.

2.1.1 Državna finančna pomoč študentom v obliki štipendij in študentskih posojil

Nekatere države študentom dodeljujejo štipendije, posojila ali kombinacijo obeh oblik. Štipendija ali kombinacija štipendije in posojila sta najbolj običajni obliki pomoči študentom. Štipendije imajo v 25 evropskih državah, izmed teh pa imajo v trinajstih sočasno tudi ločen program posojil. Te države so Belgija – francoski del, Španija, Francija, Velika Britanija, Nizozemska, Ciper, Turčija, Estonija, Madžarska, Litva, Poljska, Romunija in Slovaška. V sedmih državah imajo kombiniran sistem posojil in štipendij (Danska, Finska, Luksemburg, Lihtenštajn, Nemčija, Norveška in Švedska). V Sloveniji imamo možnost dobiti le štipendijo in v okviru EU je tak sistem mogoče najti le v nekaj državah. Samo program posojil pa imajo le v Latviji in Islandiji (Education at a Glance, 2008, str. 290; Bevc et al., 2008, str. 21).

Po visokem deležu štipendij slovijo nekatere manjše države, kot so Ciper, Malta, Danska in Slovenija, visok delež posojil pa imajo na Norveškem (nad 30% celotnih javnih izdatkov), v skandinavskih državah in Veliki Britaniji. Študentje v Nemčiji in na Norveškem so v kombinirani študentski pomoči primorani sprejeti pomoč v obliki posojila, le da se na Norveškem to posojilo lahko spremeni v štipendijo, če študent opravi študijske obveznosti v predpisanem roku. V približno polovici evropskih držav, kjer imajo štipendije ter posojila, je delež sredstev za štipendije večji kot za posojila. Med te države spadajo Danska, Nemčija, Ciper, Latvija in Slovaška. V drugi polovici držav, na Nizozemskem, Švedskem, Veliki Britaniji, Norveški in Turčiji pa je delež sredstev za posojila večji od deleža štipendij (Education at a Glance, 2008, str. 290; Bevc et al., 2008, str. 21).

Študentska posojila se glede obrestovanega odplačevanja dajejo pod ugodnejšimi pogoji kot komercialna posojila. Odplačevanje se običajno začne šele, ko študent konča študij, znesek mesečnega obroka odplačevanja posojila pa se le v štirih državah v Evropi (Poljska, Islandija, Združeno kraljestvo in Madžarska) določi v sorazmerju z dohodki diplomanta. V večini držav se lahko pod določenimi pogoji dolgovi tudi odpišejo ali zmanjšajo iz različnih razlogov, kot so prenizek dohodek, uspešen zaključek študija v roku, izjemna študijska uspešnost, starost ali dolžina obdobja odplačevanja posojila, materinstvo ali smrt. Največ možnih oprostitev plačila ima med evropskimi državami Nizozemska (Bevc et al., 2008, str. 24). Če študent zadovoljivo dokonča študij v predvidenem roku, se mu dolg odpiše. V Nemčiji in Luksemburgu se zmanjša, Romunija pa je edina država, ki dodeljuje posojila s tržnimi obrestnimi merami, kjer je dolg treba poravnati že med študijskim obdobjem in poplačilo ni vezano na dohodek. V šestih državah, Španiji, Franciji, Latviji, Romuniji, Slovaški in Finski, dolga ni možno odpisati na podlagi nobenih formalnih meril, poplačila posojil pa tudi niso sorazmerna dohodkom diplomantov. V povprečju pa se v državah, kjer imajo uvedena študentska posojila, praviloma povrne nad 60% izposojenih sredstev (Pomembni podatki o višjem in visokošolskem izobraževanju v Evropi, 2007, str. 4).

Zanimivo novost na področju programov študentskih posojil ima Madžarska. Značilnosti tega programa je izboljšana inačica modela v Veliki Britaniji. Namenjen je vsem študentom, odplačila so povezana z dohodkom (6% letnega dohodka bodočega diplomanta), program se vzdržuje sam, ni oprostitve plačila in stroški upravljanja znašajo 1% vrednosti celotnega programa (Bevc et al., 2008, str. 24).

2.1.2 Finančna pomoč študentom s strani izobraževalnih ustanov in staršev

V veliko državah članicah EU, kjer morajo študenti sami prispevati za študijske stroške, visokošolske oblasti ponujajo gmotne pomoči, bodisi kot oprostitev plačila bodisi kot znižanje plačila. Na splošno je skoraj povsod uveljavljeno načelo odvisnosti od višine družinskih prejemkov. Izobraževalne ustanove v Veliki Britaniji, ki zaračunavajo višje šolnine od običajnih, podpišejo poseben dogovor, da bodo s štipendijami zagotovile vpis tudi revnejšim; povezana politika šolnin in finančne pomoči pa je tudi značilnost izobraževalnih ustanov v ZDA (Bevc et al., 2008, str. 25).

Ko pa govorimo o finančni pomoči oziroma odgovornosti s strani staršev, se je na Danskem in Nizozemskem sploh ne pričakuje, medtem ko je drugje opredeljena zakonsko ali pa je le moralna (Bevc et al., 2008, str. 25).

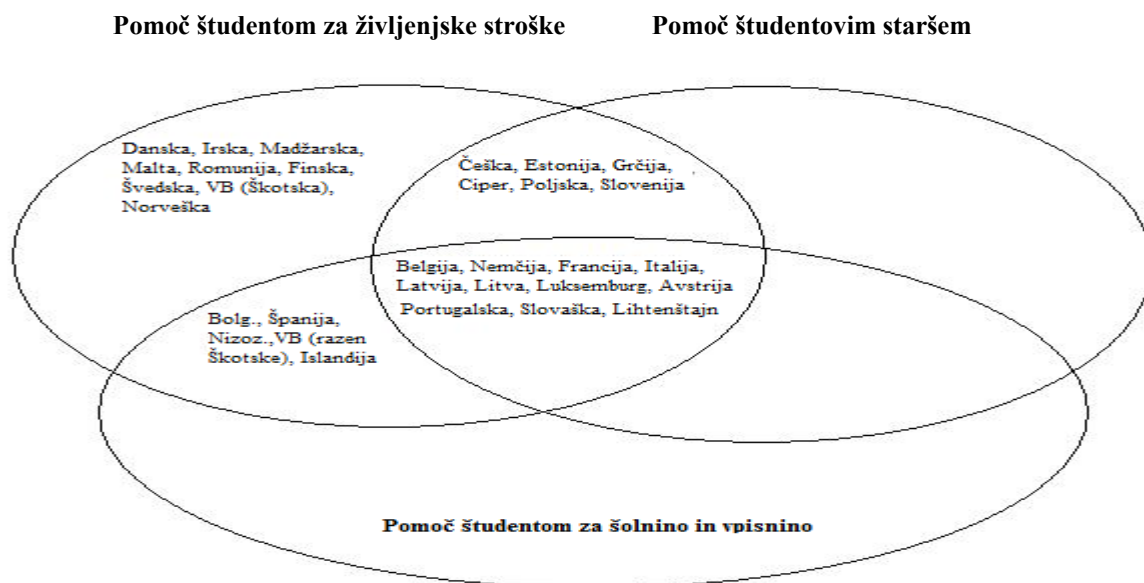
2.1.3 Državna finančna pomoč študentovim staršem

V 18 evropskih državah lahko tudi starši prejemajo denarno pomoč za svoje otroke in to še za čas trajanja njihovega dodiplomskega študija. Ta pomoč je v obliki družinskih nadomestil oziroma otroških dodatkov ali davčnih olajšav, lahko pa je kombinacija obeh. Takih oblik pomoči staršem študentov pa ne nudijo v Bolgariji, Španiji, Malti, Romuniji, Združenemu kraljestvu, Irski, Madžarski in nordijskih državah (Key data on higher education, 2007, str. 100).

Slika 2 prikazuje razporeditev evropskih držav po prejemniku državne finančne pomoči za študente in njihove starše za redno terciarno izobraževanje.

Slika 2: Prejemniki državne finančne pomoči študentom za redni študij na prvi stopnji terciarnega izobraževanja – javne in od države odvisne zasebne ustanove v evropskih državah za leto 2005/2006.

Vir: Key data on higher education, 2007, str. 100, slika D1.

2.2 Šolnine

Glede na izsledke Eurydice je v 12 državah EU dostop do rednega študija brezplačen, v 14 državah EU pa študenti plačujejo šolnino, ki se giblje med 200 in 1.000 evri SKM⁵ (Pomembni podatki o višjem in visokošolskem izobraževanju v Evropi, 2007, str. 3).

Brezplačen študij imajo na Finskem, Švedskem in v javnem sektorju na Norveškem, kjer mora študent poravnati le članarino študentske organizacije, na Danskem pa študentje nimajo nikakršnih finančnih obveznosti. Podobna situacija, redni študij brez šolnine, je v Estoniji, na Irskem, Cipru, Grčiji, Sloveniji in na Škotskem. Brez šolnin so tudi študenti v Litvi, ki uspejo dobiti subvencionirano študijsko mesto (okoli 25% teh mest) ter študenti dolgih študijskih programov univerzitetnega tipa na Češkem in študenti kratkih višješolskih poklicnih programov v Španiji (Pomembni podatki o višjem in visokošolskem izobraževanju v Evropi, 2007, str. 2).

V Latviji in za določene programe na Portugalskem, kjer je v javnem sektorju šolnina in jo študentom zaračunavajo brez subvencioniranega dostopa, lahko določena zgornja meja preseže tudi 6.000 evrov SKM. Šolnine imajo v zasebnih visokošolskih institucijah v Italiji in na Norveškem. Financirajo se iz javnih sredstev in si popolnoma same določajo višino šolnine. Visokošolske institucije v Angliji in Severni Irski pa so v letu 2006/07 določile nižje

⁵ Standard kupne moči (SKM): Umetna splošna referenčna valuta se v EU uporablja za izražanje obsega gospodarskih agregatov, in sicer za namen mednarodnih primerjav, v katerih je treba izločiti razlike v cenah (kupni moči prebivalstva) med državami.

šolnine od predpisanega najvišjega zneska 4.031 evrov SKM (Pomembni podatki o višjem in visokošolskem izobraževanju v Evropi, 2007, str. 3).

Med državami po svetu, ki so med prvimi posegle po šolnini, velja omeniti Avstralijo, Novo Zelandijo ter Veliko Britanijo. Avstralski redni in izredni študentje plačujejo šolnino od leta 1989, prav tako britanski, novozelandski pa so s plačevanjem začeli leta 1991. V vseh treh primerih gre za t.i. odloženo ali dohodkovno pogojeno šolnino, ki se poravna šele po končanem študiju, ko se študent zaposli, in v letih, ko tekoči letni zaslužek presega povprečni obdavčljivi letni dohodek. V Avstraliji je šolnina diferencirana po smereh študija, medtem ko v Novi Zelandiji in Veliki Britaniji ni. Med državami, ki so med prvimi uvedle šolnino na državnih univerzah, je tudi Nizozemska (1986). Med neevropsko državo, ki je med prvimi posegla po visokošolski šolnini velja omeniti tudi Čile, ki se je edini v Latinski Ameriki poslužil te možnosti dodatnega vira financiranja visokošolskega študija. Med zadnjimi neevropskimi državami, ki so uvedle visokošolsko šolnino, pa je Kitajska, kjer je bil leta 1997 skupaj s šolnino uveden tudi sistem študentskih posojil (Vogrinc, 2003, str. 8).

3 Možnosti financiranja izobraževanja: pogled naprej

Reforma sistema financiranja izobraževanja mora biti v prvi vrsti sestavni del širših reform na področju izobraževanja. Le tako bo izpeljava predlaganih sprememb oziroma možnih rešitev v financiranju uspešna in tudi učinkovita.

Te spremembe bi bilo potrebno uvesti v sistemu financiranja javnih izobraževalnih ustanov ter državni finančni pomoči študentom. To pomeni, da bi morali zmanjšati višino šolnine izrednim študentom, ki so v zelo neenakopravnem položaju, ter vpeljati šolnino za redni študij v višini 10-30 odstotkov stroškov poučevanja. S tem je potrebno vpeljati državno podprta študentska posojila, da lahko potem pokriješ stroške šolnin in življenjske stroške. Odplačilo posojil mora biti vezano na dohodek, odplačevanje pa mora potekati prek davčnega sistema. Hkrati mora potekati program štipendij, ki bi bile omejene na najrevnejše, drugim študentom pa naj bi bila na razpolago že omenjena študentska posojila (Bevc et al., 2008, str. 177). Pred vpeljavo vseh teh ukrepov pa je seveda potrebna zelo temeljita priprava programov, saj je sicer lahko program posojil za državo veliko dražji od štipendij.

Vpeljava vavčerjev se zaenkrat ne priporoča, saj praktičnih izkušenj s tem načinom financiranja izobraževalnih ustanov v svetu skorajda ni.

Formula za določitev obsega sredstev, namenjenega izobraževani ustanovi, bi lahko v večji meri temeljila na diplomantih in vključevala prehodnost študentov, kar se z vpeljavo novega mehanizma »lump sum« že uresničuje. Kajti, če formula temelji na številu študentov, je to lahko v precejšnji meri neučinkovito, saj vsi med njimi niso »aktivni« študenti, ampak so vpisani na izobraževalno ustanovo le zaradi osebnih interesov, povezanih s statusom in ne z

izobraževanjem (Bevc et al., 2008, str. 63). Z vpeljavo podobnega mehanizma financiranja, kot ga pozna Danska, bi lahko izobraževalne ustanove dobile enoten osnovni znesek sredstev, del teh pa na podlagi svoje uspešnosti glede na že prej omenjenega števila diplomantov (Bevc, 1999, str. 249).

Možni ukrep v financiranju izobraževanja bi lahko izvedli tudi z znižanjem nekaterih državnih subvencij različnih storitev, prihranek teh sredstev pa bi lahko uporabili za povečanje števila vpisnih mest za redni študij. Prav tako bi se s tem lahko povišale štipendije za materialno ogrožene (Bevc, 1999, str. 250).

Sklep

Namen diplomskega dela je bil prikaz različnih stališč javnega in zasebnega financiranja izobraževanja, s tem pa izbrati boljšo možnost. Ker pa izobraževanje na eni strani prinaša koristi celotni družbi in zaradi upoštevanja enake možnosti izobraževanja za vse ljudi, na drugi strani pa zaradi koristi izobraževanja, ki posamezniku prinaša visoke koristi oziroma donose (višja plača, višje zadovoljstvo) glede na vložen denar, je težko reči katera možnost je boljša. Obstajati mora tako javno kot tudi zasebno financiranje, v primernem razmerju.

Namen je bil tudi izbrati najboljši način financiranja izobraževanja. Po mnenju večine strokovnjakov, bi učinkovito in pravično obliko financiranja izobraževalnih ustanov predstavljala »odložena« šolnina. Da pa je učinkovita in pravična, mora biti vpeljana s spremembo državne finančne pomoči šolajočim se, preko neposredne pomoči študentskih posojil, ki so povezana z dohodki diplomantov ter štipendij, namenjenim najrevnejšim. Tudi integralno financiranje izobraževanja, kjer je glavni element v formuli za dodelitev javnih sredstev visokošolskim izobraževalnim ustanovam za poučevanje, delovanje in investicije število vpisanih študentov ter število diplomantov, predstavlja učinkovito financiranje z veliko samostojnostjo ustanov pri posegu v svoje programske usmeritve.

V Sloveniji lahko rečemo da se osnovno, srednje in redno dodiplomsko izobraževanje v javnih izobraževalnih ustanovah v celoti financira iz državnih sredstev; zasebno šolstvo pa še naprej ostaja financirano iz 85 odstotkov javnih sredstev, ostala sredstva pa pridobijo iz nedržavnih virov, prek šolnin, donacij, sredstev ustanovitelja ipd., saj se starši oziroma šolajoči se sami odločijo za tak način izobraževanja in bi 100-odstotno javno financiranje izobraževalnih ustanov lahko pomenilo pristranskost za vse tiste, ki se ne poslužujejo storitev zasebnih šol.

Največji obseg javnih izdatkov je tako v Sloveniji namenjen osnovnošolskemu izobraževanju, nato srednješolskemu, sledi jima terciarno izobraževanje, najmanjši delež sredstev pa dobi predšolsko izobraževanje. Obseg javnih izdatkov za vse ravni izobraževanja, izražen kot delež

BDP za formalno izobraževanje, se v Sloveniji giblje okoli 5,8 odstotkov, delež vseh izdatkov za izobraževalne ustanove pa okoli 6 odstotkov.

V mednarodni primerjavi financiranja izobraževanja največ celotnih izdatkov za izobraževalne ustanove namenjata Danska in ZDA, javnih izdatkov nordijske države, javnih subvencij gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam pa daleč največ namenja Slovaška. Slovenija se povsod giblje na ravni mnogih razvitih držav. V evropskih državah sta najbolj običajni obliki pomoči študentom štipendija ali kombinacija štipendije in študentskega posojila. Slovenija je tu ena redkih držav, ki daje na razpolago le štipendije. Povprečne šolnine v EU znašajo od 200 do 1.000 evrov, ponekod pa lahko presežejo tudi 6.000 evrov. Tu se nordijske države zopet pokažejo kot zelo socialne države, saj imajo brezplačen študij, na voljo pa so jim tako štipendije, kot tudi posojila.

Glede na visoke individualne donose izobrazbe in na nizko vključenost posameznikov iz nižjih socialnih slojev prebivalstva bo prihodnja oblika financiranja šolstva prav gotovo vključevala prispevke posameznikov za prejete koristi izobrazbe in brezplačen študij za študente iz najnižjih socialno-ekonomskih razredov.

Literatura in viri

1. Adam, A. (2007, 29. september). Problem polnega financiranja zasebnega šolstva. *Novice.Dnevnik.si*. Najdeno 2. avgusta 2009 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/debate/pisma_bralcev/271658
2. Bevc, M. (1999). *Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
3. Bevc, M. (2003a). Učinkovitost in pravičnost visokošolskega izobraževanja v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 40 (1), 90-102.
4. Bevc, M. (2003b). Pravičnost financiranja izobraževanja in ostale dimenzije pravičnosti v zvezi z izobraževanjem – kaj kažejo analize za druge države. *IB revija*, 37 (1), 54-64.
5. Bevc, M. (2006). Reforma financiranja visokega šolstva v Sloveniji za povečano zasebno financiranje – potrebnost in pogoji za uspeh. *IB revija*, 40 (4), 56-62.
6. Bevc, M., Stanovnik, T., Prevolnik-Rupel, V. (2003). Analiza pravičnosti financiranja izobraževanja iz javnih sredstev v Sloveniji. *IB revija*, 37 (1), 65-81.
7. Bevc et al. (2001). *Znanje in izobraževanje v Sloveniji v luči priključitve EU: raziskava v okviru projekta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Slovenija v Evropski uniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
8. Bevc, M., Uršič, S. & Čok, M. (2008). *Sistem financiranja terciarnega izobraževanja, njegova pravičnost in ekonomska učinkovitost: raziskovalni projekt*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
9. Čelebič, T. (2008). Terciarno izobraževanje v Sloveniji – vključenost in kakovost. *IB revija*, 42 (3-4), 5-17.
10. *Education at a Glance: OECD Indicators*. (2008). Paris: OECD.
11. Friedman, M. (1955). *The Role of Government in Education*. Najdeno 27. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/1173402/posts>
12. Jelenc, Z. (1991). *Terminologija izobraževanja odraslih : z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
13. *Key data on higher education in Europe*. (2007). Luxembourg: European Commission-Eurydice-Eurostat.
14. Marn, U. (2007, št. 15). Udarniška reforma. *Mladina.si*. Najdeno 20. junija 2009 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/teodnik/200715/clanek/slo--solstvo-ursa_marn/
15. Ovin, R. (2003). Kako doseči sožitje javnega in zasebnega financiranja visokega šolstva?. *IB revija*, 37 (1), 90-95.
16. Pomembni podatki o višjem in visokošolskem izobraževanju v Evropi. (2007). *Eurydice European Unit*. Najdeno 5. decembra 2008 na spletnem naslovu http://www.mszs.si/eurydice/pub/Eurydice/Key_Data_Higher_Education_in_Europe_2007_SL.pdf.

17. *Poročilo o delu Univerze v Novi Gorici v letu 2008*. (2008). Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.
18. Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije 2006-2010. (2006). Najdeno 20. novembra 2008 na spletnem naslovu http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/visoko_solstvo/RNPVS.pdf
19. *SI-STAT podatkovni portal*. (2009). Statistični urad Republike Slovenije.
20. *Statistični letopis Republike Slovenije 2008*. (2008). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
21. Statistični urad Republike Slovenije. (2009, 30. marec). *Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2007*. Najdeno 15. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2231
22. Statistični urad Republike Slovenije. (2008, 19. avgust). *Štipeđdisti, Slovenija, 2007*. Najdeno 1. junija 2009 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1789
23. Steinbacher, M. (2007, 29. marec). Kako do učinkovitega šolstva. *Tribunal*, 1 (6), 12-13.
24. Študentska organizacija Slovenije. *Stališče ŠOS do predloga reform, ki jih je pripravil vladni Odbor za reforme*. Najdeno 27. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.studentska-org.si/?q=node/view/216>
25. Umek, S. (2007, 8. november). Financiranje zasebnega šolstva. *Tribunal*, 1 (20), 7-9.
26. Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. (2009, 14. julij). *Informacija o razpisu za dodelitev štipeđdij za Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu za dodiplomski študij v Republiki Sloveniji za študijsko leto 2009/2010*. Najdeno 17. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.uszs.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/737/1425/018a8c45bc/>
27. Vodopivec, M. (2003). Uvedba sistema »odložene šolnine« v slovensko visoko šolstvo. *IB revija*, 37 (1), 82-89.
28. Vogrinec, B. (2003, 8. julij). Visokošolska šolnina po svetu. *Populist*, 1 (4), 8.
29. Zakon o določitvi minimalne plače. (2008). *Uradni list RS*. (Št. 36, 11. april 2008).
30. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (1996). *Uradni list RS*. (Št. 12, 29. februar, 1996).
31. Zakon o štipeđdiranju. (2007). *Uradni list RS*. (Št. 59, 4. julij 2007).

PRILOGE

Priloga 1: Javni izdatki za formalno izobraževanje po ravneh izobraževanja in namenu porabe (v 1000 EUR) v obdobju 2001-2005 v Sloveniji

	Ravni izobraževanja					
	skupaj	predšolsko izobraževanje	osnovnošolsko izobraževanje	srednješolsko izobraževanje	terciarno izobraževanje	nerazporejeno po ravneh
2001						
SKUPAJ	1.217.418	117.163	498.948	335.295	264.906	1.106
Neposredna poraba za izobraževalne ustanove	1.065.052	117.126	498.268	252.742	196.207	705
- od tega za investicije	105.066	6.969	57.712	28.476	11.905	-
Transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam	152.362	33	680	82.553	68.699	401
- štipendije in druge pomoči študentom	140.845	-	113	72.763	67.939	29
- transferji drugim privatnim entitetam	11.517	33	568	9.790	759	367
2002						
SKUPAJ	1.335.857	131.718	580.211	328.193	294.642	1.096
Neposredna poraba za izobraževalne ustanove	1.203.850	131.690	579.508	273.344	218.586	723
- od tega za investicije	107.374	8.785	71.963	16.372	10.254	-
Transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam	132.007	28	703	54.849	76.056	373
- štipendije in druge pomoči študentom	121.154	28	193	46.213	74.651	70
- transferji drugim privatnim entitetam	10.853	-	510	8.637	1.403	303

»se nadaljuje«

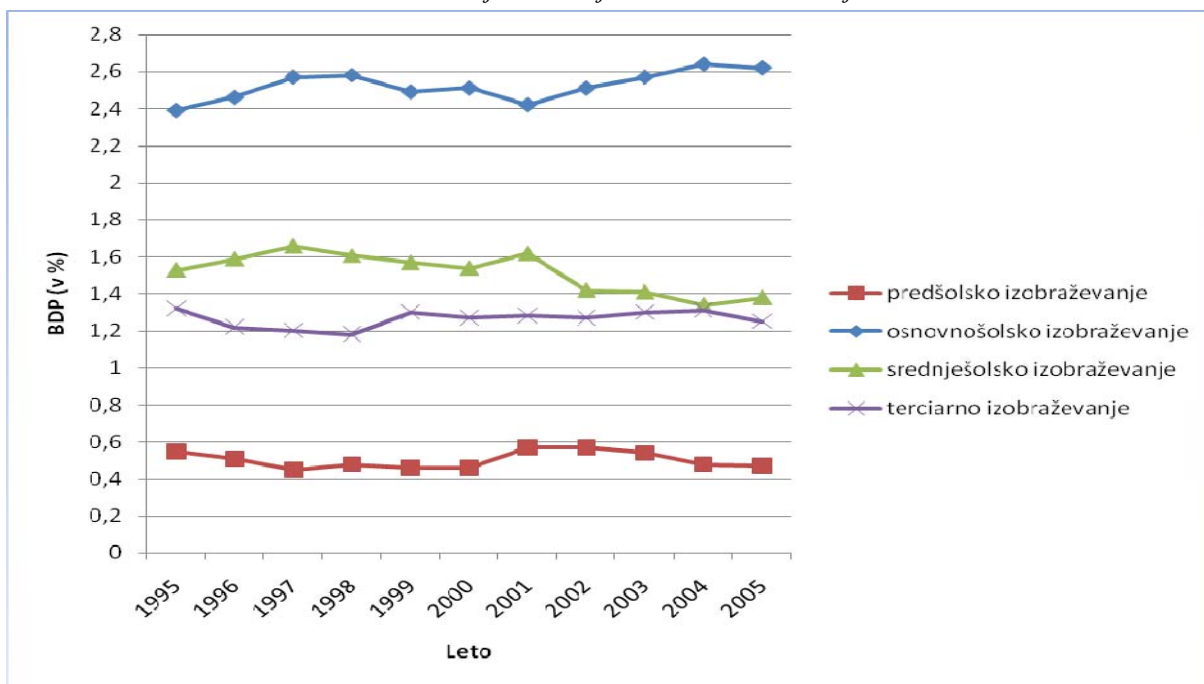

»nadaljevanje«

	Ravni izobraževanja					
	skupaj	predšolsko izobraževanje	osnovnošolsko izobraževanje	srednješolsko izobraževanje	terciarno izobraževanje	nerazporejeno po ravneh
2003						
SKUPAJ	1.460.785	134.919	644.228	354.335	326.165	1.139
Neposredna poraba za izobraževalne ustanove	1.319.556	134.917	643.358	296.973	243.169	1.139
- od tega za investicije	131.138	10.521	82.036	23.686	14.830	65
Transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam	141.229	0	870	57362	82.996	-
- štipendije in druge pomoči študentom	131.172	0	142	48.919	82.111	-
- transferji drugim privatnim entitetam	10.057	0	726	8.446	885	-
2004						
SKUPAJ	1.559.381	129.327	713.691	362.857	353.413	92
Neposredna poraba za izobraževalne ustanove	1.416.057	129.327	713.600	303.551	269.488	92
- od tega za investicije	118.073	9.047	76.640	20.764	11.584	38
Transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam	143.323	0	92	59.301	83.930	-
- štipendije in druge pomoči študentom	134.172	0	0	50.255	83.918	-
- transferji drugim privatnim entitetam	9.151	0	92	9.047	13	-
2005						
SKUPAJ	1.646.268	135.959	753.407	397.440	359.372	89
Neposredna poraba za izobraževalne ustanove	1.499.353	135.959	753.340	335.810	274.155	89
- od tega za investicije	117.000	7.550	68.775	27.461	13.165	50
Transferji, plačila gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam	146.915	0	68	61.630	85.217	-
- štipendije in druge pomoči študentom	136.647	0	0	51.444	85.204	-
- transferji drugim privatnim entitetam	10.268	0	68	10.187	14	-

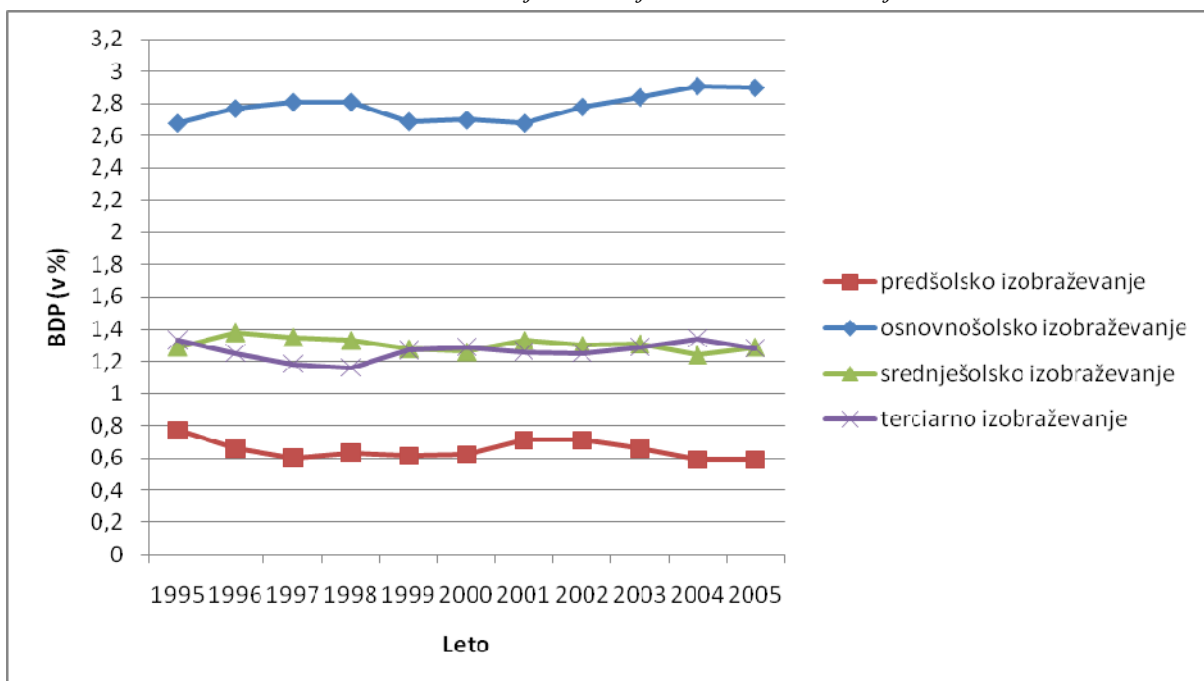
Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 119, tabela 6.3.1.

Priloga 2: Grafični prikaz deleža javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%), po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 120, tabela 6.3.2.

Priloga 3: Grafični prikaz deleža vseh izdatkov (javnih in zasebnih) za izobraževalne ustanove v BDP (%) po ravneh izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji

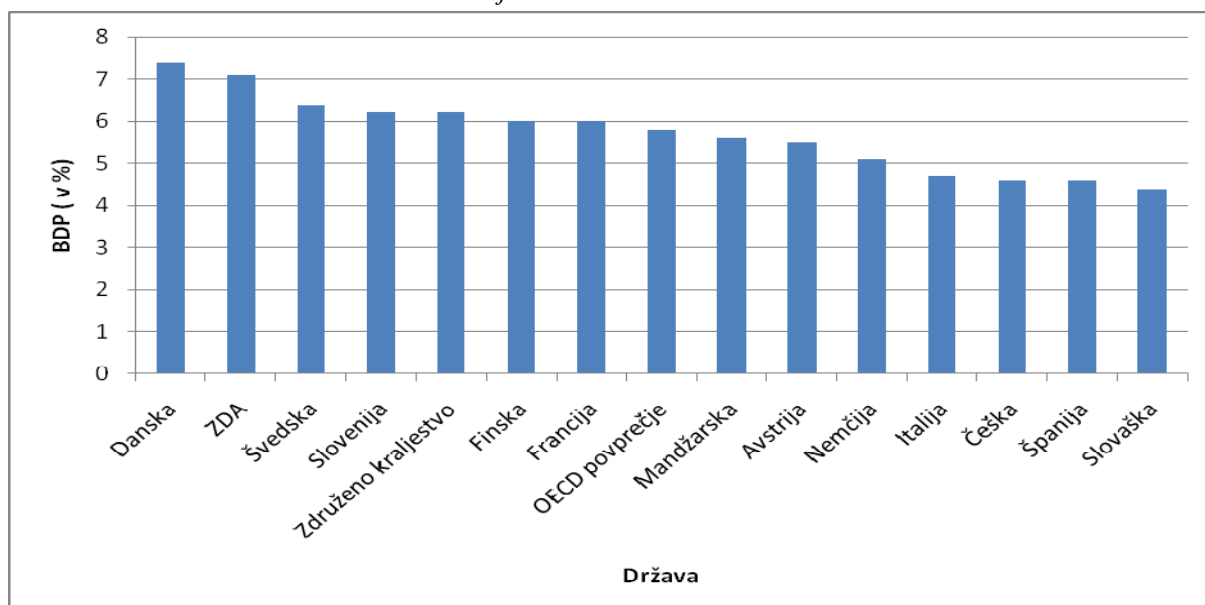

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2008, str. 121, tabela 6.3.4.

Priloga 4: Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje v BDP (%), indeksi glede na leto 1995, verižni indeksi ter stopnje rasti, za vse ravni izobraževanja v obdobju 1995-2005 v Sloveniji

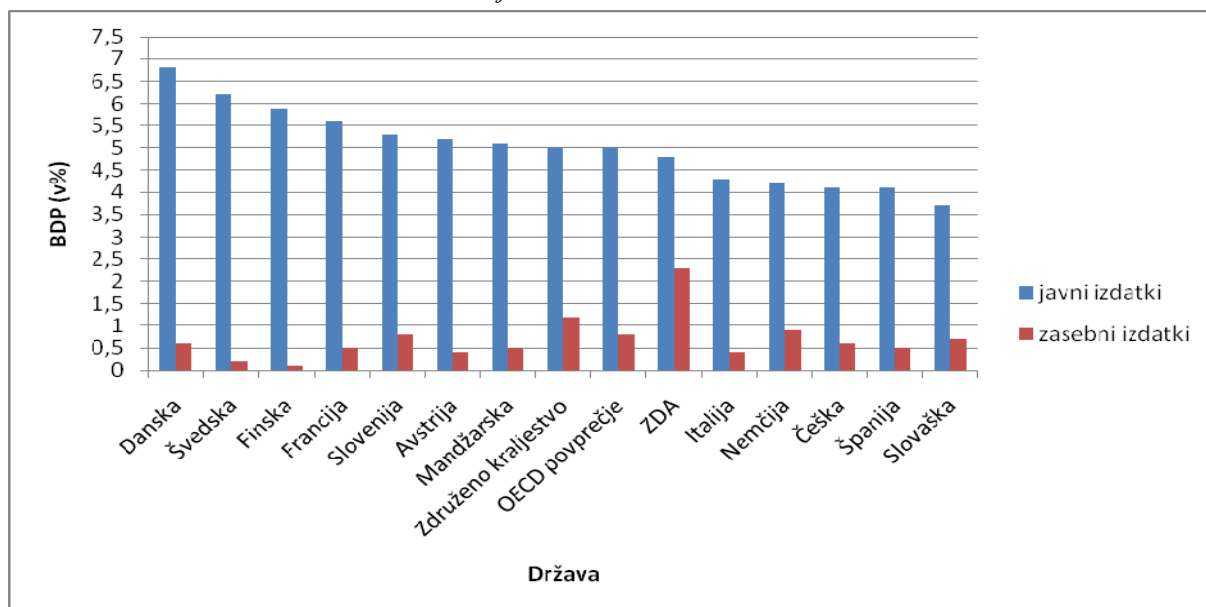
Leto	skupaj	Ik/95	Vt	St
1995	5,80	100,00	/	/
1996	5,78	99,66	99,66	-0,4
1997	5,90	101,72	102,08	2,08
1998	5,86	101,03	99,32	-0,68
1999	5,82	100,34	99,32	-0,68
2000	5,78	99,66	99,31	-0,69
2001	5,89	101,55	101,90	1,90
2002	5,78	99,66	98,13	-1,87
2003	5,82	100,34	100,69	0,69
2004	5,76	99,31	98,97	-1,03
2005	5,74	98,97	99,65	-0,35

Priloga 5: Grafični prikaz deleža vseh izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP (%), za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005

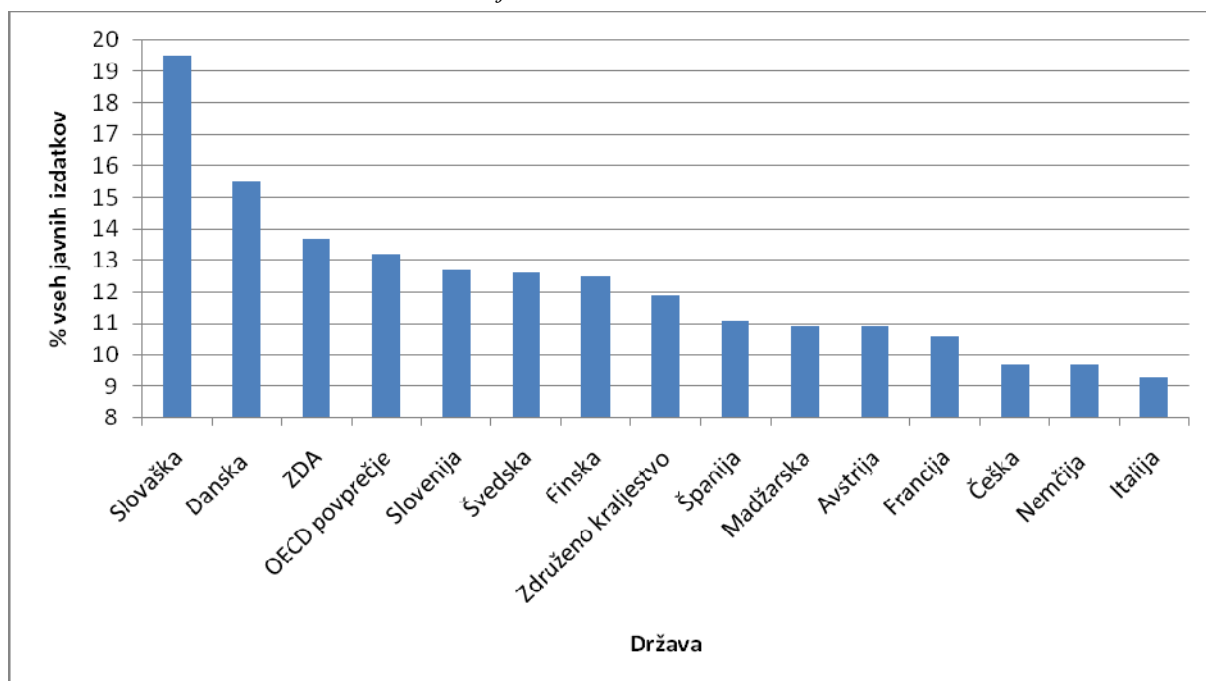
Vir: Education at a Glance 2008: OECD Indicators, 2008, str. 240, tabela B2.4.

Priloga 6: Grafični prikaz deleža javnih in zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP (%), za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005

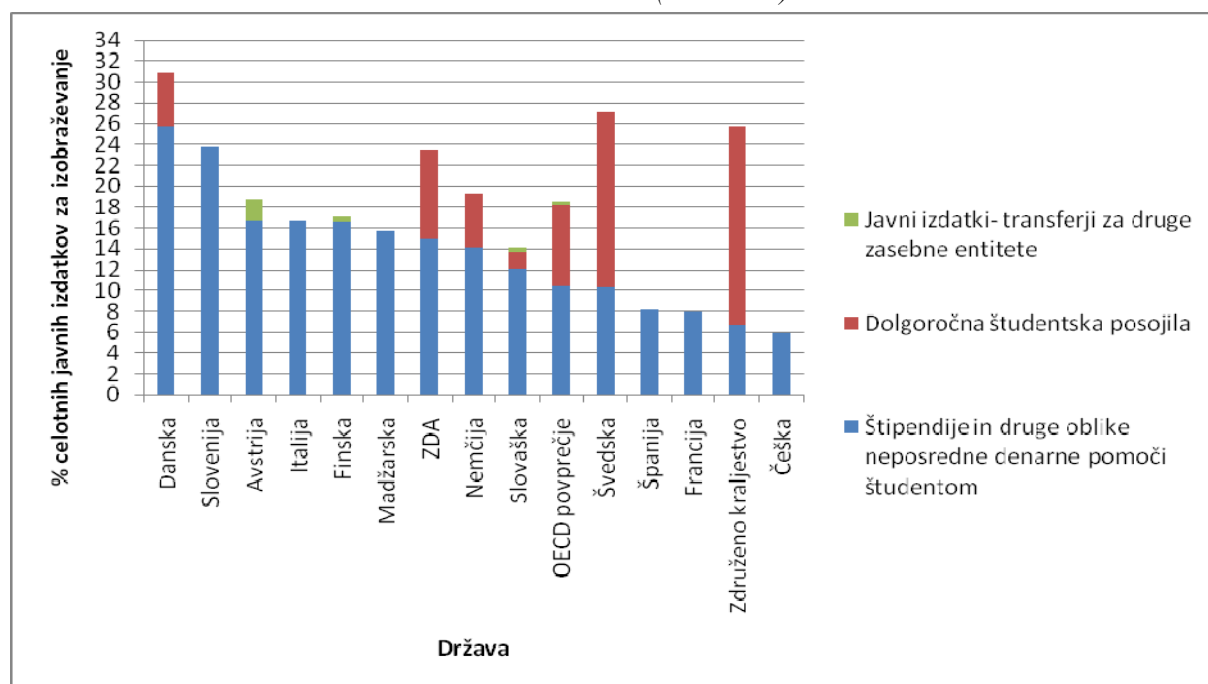
Vir: Education at a Glance 2008: OECD Indicators, 2008, str. 240, tabela B2.4

Priloga 7: Grafični prikaz deleža javnih izdatkov za izobraževanje v celotnih javnih izdatkih, za vse ravni izobraževanja v izbranih državah v letu 2005

Vir: Education at a Glance 2008: OECD Indicators, 2008, str. 262, tabela B4.1

Priloga 8: Grafični prikaz deleža celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje, ki jih država namenja za transferje gospodinjstvom in drugim zasebnim entitetam in struktura teh izdatkov glede na namen v izbranih državah v letu 2005 (v odstotkih)

Vir: Education at a Glance 2008: OECD Indicators, 2008, str. 290, tabela B5.2.

Priloga 9: Štipendije

Najbolj poznana je t.i. Državna štipendija, ki se dodeli upravičencem, ki izpolnjujejo splošne pogoje iz Zakona o štipendiranju (2007, str. 8087) in pri katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu pred vložitvijo vloge ne presega 60% minimalne plače⁶ v istem obdobju za tiste upravičence, ki se šolajo ali študirajo v kraju svojega stalnega prebivališča in od 60 do 65% minimalne plače za tiste upravičence, ki se šolajo ali študirajo izven kraja svojega stalnega prebivališča. Glede na prejšnji pravilnik o štipendiranju naj bi po novem zakonu imela državna štipendija za posledico višje število štipendistov (dvig meje dohodka na družinskega člana), predvsem pa bo omogočen študij tudi socialno šibkejšim. Državna štipendija po 14. členu z vsemi dodatki, ki so enaki tudi za Zoisovo štipendijo, ne sme presegati minimalne plače.

Naslednja je Kadrovska štipendija, s katero se dijakom in študentom pomaga priti do ustreznega poklica oziroma izobrazbe, kar omogoča njihovo večjo zaposljivost. Sredstva, namenjena kadrovskemu štipendiranju so lahko sofinancirana s strani Javnega sklada Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije na podlagi javnega razpisa. Po 22. členu Zakona o

⁶ Minimalna plača od 1. marca 2008 dalje, znaša 566,53 evrov (Zakon o določitvi minimalne plače, 2008, str. 3542).

štípendíranju (2007, str. 8088) víšina štípendíje ne sme bití nížja od držíavne, kakor tudi ne sme bití nížja od 20% zajamčene plače za vajence in díjake ter 30% za študente, določene z zakonom, zmanjšane za davke in prispevke.

Za prejemanje Zoisove štípendíje pa mora díjak oziroma študent dosepati določen učni uspeh, bití spoznan z nadarjenega učenca ali pa doseči izjemne dosežke na posameznem področju družbenega življenja. Tu je bistvena novost v zakonu ta, da se za ohranitev štípendíje zahteva víšje povprečje ocen (8,5 za študente in 4,1 za díjake) ter da kandidat lahko sedaj vloži vlogo za štípendíjo sam (Zakon o štípendíranju, 2007, str. 8089).

Štípendíje za Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu so namenjene Slovencem s stalnim prebivališčem zunaj Republike Slovenije za dodiplomski študij na javno veljavni izobraževalni ustanovi in javno veljavnem izobraževalnem programu v Republiki Sloveniji za čas celotnega študija. Prijave novih kandidatov se ocenjujejo na podlagi dveh meril, in sicer študijskega uspeha oziroma povprečne ocene in aktivnega sodelovanja v slovenskih društvih, organizacijah oziroma institucijah v tujini. Víšina sredstev, ki so na razpolago za štípendíje po tem javnem razpisu, obsega 420.000 evrov. Víšina osnovne štípendíje je 150 evrov na mesec oziroma 1.800 evrov na leto. K štípendíji se lahko dodelijo različni dodatki v víšini od 50 do 105 evrov (Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 2009).